

**НАУКОВА РОБОТА ПІД ШИФРОМ
«СТАЛІЙ РОЗВИТОК»**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ЖИТТЯ, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК	
1.1. Сталий розвиток суспільства як феномен сучасності	7
1.2. Концепція сталого розвитку в теорії і практиці дошкільної освіти	10
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ЖИТТЯ, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК	
2.1. Особливості сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток	15
2.2. Реалізація педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток	20
2.3. Аналіз динаміки рівнів сформованості навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток дітей старшого дошкільного віку	27
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ.....	36

Вступ

Сучасні інтеграційні процеси, пов'язані зі входженням України до європейського простору, зорієнтовані на зміну якості життя кожного громадянина країни. Питання економічної самостійності, безпеки і сталого розвитку стають ключовими. Сталість є однією з найважливіших вимог здійснення траєкторії розвитку будь-якої системи, у тому числі й соціальної. Модель сталого розвитку – це спосіб життя, який складає основу довготривалого ощадливого розвитку людства.

Проблеми екологічного, економічного та соціального характеру, що існують у суспільстві, загострюють необхідність впровадження в освітній процес закладів освіти ідей сталого розвитку. У цьому контексті визначальним є те, що освіта покликана допомогти сформувати у людини нове мислення, культуру та особистісну відповідальність.

Теоретичні основи проблеми сталого розвитку суспільства у своїх працях досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: Б. Буркинський, З. Герасимчук, М. Гребенюк, М. Голубець, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко, В. Прадун, В. Степанов, А. Тихонов, В. Трегобчук, С. Харічков, В. Шевчук та інші.

У нормативних освітніх документах («Про дошкільну освіту», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.», «Базовий компонент дошкільної освіти» тощо) наголошено, що метою сучасної дошкільної освіти є формування різнобічно розвиненої, життєво компетентної особистості, яка здатна жити та діяти в повсякчас змінюваному довкіллі у контексті сталого розвитку суспільства.

Можливості формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, обговорювалися у дослідженнях низки вчених (О. Безсонова, Л. Бурбела, Н. Гавриш, С. Іванчук, М. Махмутов, М. Мелман, А. Муратов, Н. Миськова, О. Орлова, О. Пометун, О. Саприкіна, І. Сущенко, О. Тавстуха тощо).

Теоретичне осмислення та вивчення практичного досвіду з означеної проблеми, виявило низку **суперечностей** між:

– об'єктивною потребою суспільства у забезпеченні сталості соціально-природних систем та недостатність висвітлення теоретико-практичних аспектів проблеми на освітньому рівні;

– обґрунтуванням теоретичних засад дошкільної освіти для сталого розвитку та слабкою розробленістю ефективного педагогічного інструментарію;

– необхідністю цілеспрямованого формування навичок життя у дітей дошкільного віку, орієнтованих на сталий розвиток, і недостатністю методичних підходів до реалізації педагогічного супроводу цього процесу.

Мета дослідження – виявити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.

Об'єкт дослідження – процес формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання:

1. Висвітлити теоретичні основи проблеми формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, в дошкільному віці.

2. Виявити особливості сформованості навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити педагогічні умови формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.

Основу **гіпотези дослідження** склали припущення про те, що процес формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, буде ефективним за таких педагогічних **умов**:

1) організація освітнього середовища ЗДО (просвітництво педагогів і створення предметно-розвивального середовища), що забезпечує актуалізацію процесу формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку;

2) змістове наповнення освітнього контенту взаємодії дітей, вихователів і батьків у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток дітей старшого дошкільного віку;

3) виготовлення та впровадження лепбуку як проектної творчо-ігрової технології у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку в умовах активної спільної діяльності ЗДО та сім'ї.

Методи дослідження: **теоретичні** (аналіз теоретичних і практичних підходів у психолого-педагогічній науці та практиці з проблеми дослідження);

емпіричні (психолого-педагогічна діагностика сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, спостереження, аудит; кількісний і якісний аналіз емпіричних даних, отриманих у ході дослідження).

Наукова новизна дослідження полягає в авторському підході до складання, структурування і публікації матеріалів хрестоматії з освіти для сталого розвитку для дітей старшого дошкільного віку з формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дошкільників у контексті освіти для сталого розвитку; розробці коректурних таблиць та контенту лепбуку.

Практична значущість роботи дослідження полягає в розробці діагностичного інструментарію для виявлення рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток; представлені матеріали можуть бути використані в практиці роботи педагогів закладів дошкільної освіти.

1. **Апробація результатів.** Основні положення дослідження були опубліковані у науковому журналі XXXXX.

Подано матеріали «Особливості формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток» для участі у XXXXX.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ЖИТТЯ, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

1.1 Сталий розвиток суспільства як феномен сучасності.

Сталий розвиток являє собою таку модель людського розвитку, в межах якої використання ресурсів спрямоване на задоволення людських потреб з одночасним забезпеченням сталості природних систем та навколишнього середовища, щоб ці потреби могли бути задоволені не тільки для нинішнього, а й для майбутніх поколінь.

Уперше термін «сталий розвиток» використано у виступі Г. Брутланда «Наше спільне майбутнє» під час Доповіді Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН (1987 р.). У контексті доповіді це поняття тлумачилося як розвиток, що задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольнити власні потреби [25].

Сьогодні не існує єдиного визначення поняття «сталий розвиток». Учені це поняття розглядають як задоволення потреб людством не за рахунок природного капіталу, а за рахунок самого капіталу (Г. Меффе); характеристику процесу чи стану, що підтримується невизначено довго (О. Пометун); рух уперед, коли людство задовольняє свої життєві потреби, не обмежуючи при цьому можливості наступних поколінь (Г. Брутланд) [25]. Дослідник М. Бассі зазначає, що для організації людської діяльності необхідні фізична та інтелектуальна сталість, для її узгодженості – етична та емоційна сталість, для визначення напрямку і мети цього процесу – духовна сталість [36].

У практичній діяльності поняття «сталий розвиток» застосоване під час розробки й утілення проекту «Еко-команда» (1989 р.), метою якого було змінити поведінку дорослих для оптимального ведення ними домашнього господарства. Результати використання цього проекту виявили його ефективність і можливість застосування в роботі з молодим поколінням [20].

Подальшому поширенню поняття «сталий розвиток» та визначенню його змістового боку посприяло проведення в 1992 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) конференції ООН «Планета Земля», на якій було прийнято рішення про зміну курсу розвитку світового співтовариства в напрямі сталого розвитку людства, що поєднує економічні, екологічні та соціальні чинники. Наголошено, що сталий розвиток суспільства можливий лише за умови зміни спільної свідомості, підґрунтям для якої мають стати певні зміни в навчанні та вихованні молодого покоління. Освіта у контексті сталого розвитку має бути націленою на формування відповідного світогляду, відповідати принципам сталого розвитку, бути систематичною та послідовною. Рішення про впровадження засад сталого розвитку прийнято в 179 країнах світу, зокрема в Україні, з метою активізації спільних зусиль для справедливого задоволення потреб сучасного та прийдешнього поколінь. На конференції була затверджена необхідність забезпечення урядами цих країн відповідних змін: розробка національних програм сталого розвитку та законодавчих актів до них [20; 23].

Продовженням цих нововведень стала Європейська конференція зі сталого розвитку, що відбулася в 1994 р. у м. Ольборг (Данія). За результатами її роботи прийнято Ольборзьку хартію «Міста Європи на шляху до сталого розвитку», яку підписали 80 європейських органів місцевої влади. Згодом кількість членів означеної організації збільшилася до 400 місцевих урядів, серед яких – 30 міст України. Згідно з означеним документом вони зобов'язувалися розпочати процес розробки довгострокових планів дій щодо переходу до сталого розвитку. А саме: стимулювання аудиту та виявлення ініціатив зі сталого розвитку на рівні громади, вивчення результатів роботи за ними та їхнє поширення між членами організації [23].

Сьогодні теорія сталого розвитку суспільства тісно пов'язана із питаннями споживання ресурсів. Це зумовлено й підпорядковано таким спеціальним міжнародним документам: Дакарські рамки дій «Освіта для всіх: виконання наших загальних зобов'язань» (м. Дакар, Сенегал, 2000 р.), «Порядок денний на XXI століття в галузі освіти з метою сталого розвитку в

регіоні Балтійського моря» (м. Стокгольм, Швеція, 2002 р.), Базові елементи Стратегії ЄЕК ООН про освіту з метою сталого розвитку (м. Київ, Україна, 2003 р.), Проект Стратегії ЄЕК ООН про освіту з метою сталого розвитку (м. Женева, Швейцарія, 2004 р.) та ін.

На сучасному етапі впровадження ідей сталого розвитку у діяльність організацій, відомств та у побут населення розроблено проект «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» [30].

Увагу сучасних учених зосереджено на питаннях духовно-морального, екологічного та економічного розвитку дітей і молоді. Означене проблемне коло пов'язане зі сталістю поведінки особистості, тобто її прагненням до соціальної справедливості, безконфліктного та гармонійного життя зі світом. Це завдання досить складне і має ставитися на віддалену перспективу. До її науково-методичного тезаурусу включено певні ключові терміни, в тому числі і поняття «навички, орієнтовані на сталий розвиток», що є провідним згідно мети та завдань нашого дослідження.

У словнику української мови «навичка» тлумачиться як схильність чи потреба діяти, вести себе певним чином; звичка; уміння, набуте вправами, досвідом; вміння вирішувати той чи інший вид завдання, доведене до автоматизму [29, с. 32].

Для навичок характерними є висока ступінь опанування та відсутність поетапної свідомої регуляції і контролю. Тобто, навички – це компоненти свідомої діяльності людини, які виконуються повністю автоматично [22, с. 110].

Поняття «навички, орієнтовані на сталий розвиток» розуміємо як автоматизовані дії, спрямовані на задоволення власних життєвих потреб, виконання яких відбувається на основі ціннісного ставлення до природи, людей, середовища. Навички, орієнтовані на сталий розвиток, стосуються збереження та охорони природного довкілля, зменшення кількості відходів від діяльності та марних витрат сировини, енергії; підтримки морального і психологічного клімату у мікро- та макросоціумі, удосконалення взаємин між оточуючими. [16]

1.2. Проблема сталого розвитку в теорії і практиці дошкільної освіти

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» визначено, що «одним із ключових напрямів державної освітньої політики має стати розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі, переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку» [21].

Ідея сталого розвитку почала впроваджуватися в освітній процес із метою виховання покоління, здатного створювати нове стале суспільство, спрямованого на збереження й примноження ресурсів. Важливу роль у цьому процесі відведено змістовному наповненню: освіта для сталого розвитку має будуватися на наявних життєвих ситуаціях, орієнтуватися на події соціального і природного довкілля. Розробка основних підходів до національної освіти для сталого розвитку відбулося в межах Міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» [24].

Уперше проблема освіти для сталого розвитку суспільства була сформульована й обговорена під час Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку в м. Йоганнесбург (ПАР, 2002 р.). Резолюцією цього заходу була вимога перегляду всіх форм навчального процесу, інтеграції до освітнього простору методів та прийомів формування цінностей сталого розвитку [3]. Зазначено, що освіта для сталого розвитку має бути невід'ємним складником загальної освіти та здійснюватися протягом усього життя, реалізовуватися у міждисциплінарних зв'язках, забезпечувати не лише засвоєння дітьми знань, умінь і навичок сталого розвитку, а також формування культури споживання особистості.

Освіта для сталого розвитку повинна мати міждисциплінарний характер (інтеграційний), спрямований на комплексне розв'язання низки проблем особистісного розвитку. Сутнісною характеристикою освіти для сталого розвитку є її інтеграція в різні напрями і форми освітнього процесу на певних

етапах виховання та розвитку дітей та молоді, взаємопроникнення в різні сектори суспільного життя (соціальний, економічний, екологічний) [15].

Вагомими характеристиками освіти для сталого розвитку є: орієнтація процесу навчання на потреби реального життя й наявні життєві ситуації; відкритий характер навчання; формулювання самими дітьми життєвих і пізнавальних цілей, орієнтація їх на взаємозв'язок із суспільними, загальнолюдськими цінностями; повага до кожної думки; оцінка результатів діяльності кожного, але без порівняння з результатами інших.

Освітня стратегія в інтересах сталого розвитку реалізується на засадах одного з напрямів гуманістичної педагогіки – педагогіки «емпауерменту» (з англ. empowerment – надання людині мотивації й натхнення до дії) [26]. Педагогіка емпауерменту спрямована на переорієнтацію поведінки дітей, зміну способу їхніх думок, перетворення їхньої свідомості на основі зміни світосприймання.

Учені (М. Мелманн, О. Пометун) виокремлюють такі загальні принципи емпауермент-педагогіки: 1) повага до особистості дитини, її підтримка; 2) залучення всіх дітей до навчання з окресленням значущості кожного з них у цьому процесі; 3) стимулювання активності дітей запитаннями, а не відповідями; 4) побудова заняття на засадах комунікативності, продуктивного й толерантного співробітництва; 5) довіра до дитини з боку педагога, надання їй можливості обирати спосіб дії, необхідні засоби й час для його реалізації; 6) відсутність змагання, негативного оцінювання, тиску на дитину [20].

Серед спеціальних принципів побудови емпауермент-програм визначають: 1) запрошення учнів до дії та розвиток у кожного з них здатності брати участь у формуванні сталого суспільства майбутнього, визначати своє місце й роль у цьому процесі, удосконалювати свою поведінку згідно із цілями сталого розвитку та надавати підтримку в цьому іншим людям, виявляти терпимість, бути уважним; 2) безперервність, що передбачає постійний рух за спіраллю через низку повторюваних елементів моделі емпауерменту; 3) концентрація уваги на рішеннях й індивідуальних виборах кожного учня і,

поряд із цим, увага до проблем планетарного рівня; 4) легітимність, заснована на офіційному підтвердженні отриманих результатів, їх оприлюдненні; 5) стурбованість темою для вивчення, що представляє актуальність і важливість у контексті сталого розвитку; 6) формулювання запитань як важливого елемента постановки й вирішення проблемної ситуації, що має вирішуватися не через надання дітям готового рішення, а через безперервне «задавання» запитань типу: Що важливо? Що цікаво? Що є важливим для мене, щоб почати діяти? Які результати я отримав? тощо; 7) аудит, що полягає в дослідженні кожним учнем власних звичок, стилю життя стосовно проблеми, що визначається обраною темою; 8) формулювання наміру діяти через визначення своїх очікувань відносно результату цих дій, ресурсів і часу, необхідних для цього; 9) пробний крок, що включає заохочення, спостереження й підтримку учасників із боку педагога; 10) зворотний зв'язок, що забезпечується завдяки фіксації і взаємооцінці отриманих результатів учасниками процесу та вчителем [20].

Побудова освітньої роботи на засадах принципів емпайермент-педагогіки вимагає використання таких методів і прийомів, які стимулюватимуть вихованців до самостійного аналізу отриманої інформації, мотивуватимуть до пошуку шляхів розв'язання поставленого завдання, аналізу отриманих результатів для визначення нових цілей і завдань.

Найбільш адекватними формами та методами емпайермент-педагогіки у контексті завдань нашого дослідження є аудит, проблемні ситуації та метод проектів.

Аудит розглядається як самостійне дослідження дитиною власного стилю життя та аналіз минулого досвіду за допомогою запитань педагога як спосіб ініціювати дискусію, спосіб входження в дію [26].

Проблемна ситуація передбачає певне інтелектуальне зусилля дитини в ситуації, яку неможливо розв'язати через відомі їй способи. Проблемна ситуація актуалізує процеси мислення і сприяє активній творчій взаємодії педагога і дитини.

Метод проектів орієнтує дітей на створення певного продукту, результату, а не лише на ознайомлення з певною темою та засвоєння знань (Н. Гавриш). Використання проектної технології сприяє розвитку в дітей творчого мислення, самостійного планування своїх дій, апробації засвоєних способів та засобів роботи (Т. Лопухіна, О. Стягунова).

Програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (Н. Гавриш, О. Пометун, О. Саприкіна) в межах проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» є базовою основою для формування системи знань культури споживання. Програма спрямована на розв'язання таких завдань: формування в дітей початкових уявлень про дії та поведінку, що зорієнтовані на сталий розвиток; усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку необхідності збереження ресурсів землі та особистої відповідальності за власне майбутнє, майбутнє всього суспільства й природи; розвиток у дітей звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, і бажання діяти в цьому напрямі [4]. Дослідники (А. Муратова, О. Тавстуха) вказують на певну співзвучність та кореляцію між завданнями освіти для сталого розвитку і вимогами сучасних державних стандартів до дошкільної освіти: вміння оволодівати конструктивними способами взаємодії з однолітками та дорослими, здатність планувати і самостійно здійснювати певну діяльність, застосовувати на практиці засвоєні теоретичні знання та способи діяльності для розв'язання певних задач, можливість пропонувати власні ідеї та втілювати їх у малюнках, побудовах, розповідях тощо [19; 32].

Досвід дитячих дошкільних закладів України, який представлено у матеріалах конференцій, семінарів, окремих публікаціях за останні роки свідчить про позитивні результати застосування ідей освіти для сталого розвитку в освітній роботі з дітьми дошкільного віку. Реалізація програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» відкриває нові оптимальні можливості для формування навичок життя та основ культури споживання, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей дошкільного віку.

Підсумуємо. Пріоритетними напрямками роботи щодо реалізації ідей сталого розвитку визначено економічну, екологічну та соціальну сфери, тож у цій парадигмі більшість програм освіти для сталого розвитку пов'язані з темами раціонального використання ресурсів, збереженням, проблемами споживання, тобто мають формувати основи культури споживання. У цьому зв'язку в дошкільній освіті для дітей є доступними знання про збереження ресурсів, як-от: економія води, енергії, тепла, утилізації та переробки сміття.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

2.1. Особливості сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.

Програма експериментального дослідження формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, передбачала такі послідовні процедури: діагностику рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, на основі визначених критеріїв та показників; апробацію комплексу педагогічних умов; організацію спільної педагогічної взаємодії вихователів і батьків у процесі формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток; контрольну перевірку ефективності проведеної роботи.

На констатувальному етапі дослідження було поставлене завдання визначити критерії, показники та рівні сформованості навичок, дітей старшого дошкільного віку орієнтованих на сталий розвиток.

Експериментальне дослідження, в якому взяли участь 54 дитини старшого дошкільного віку, проводилося на базі закладу дошкільної освіти № 55 «Лелека» ХХХХХ у три етапи.

У процесі роботи було виокремлено такі критерії сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку: знаннєвий, що виявляє себе через обізнаність зі змістом елементарних споживчих понять; мотиваційний, за показниками наявності потреби та сталого інтересу до споживчих явищ; діяльнісний, що характеризується такими показниками, як участь у спільній праці з іншими дітьми та дорослими для задоволення особистих і групових потреб; прояв навичок бережливості (догляд за речами) та економності (наявність ощадливості у продуктивній діяльності); самооцінка поведінки ощадливості.

На констатувальному етапі в експериментальній і контрольній групах було проведено діагностику за методиками «Компетентні судді», «Індивідуальний аудит (самодослідження)».

Методика «Компетентні судді».

Мета: виявити розуміння та наявність ощадливості, бережливості та вміння безконфліктного вирішення проблемних ситуацій у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та обладнання: бланки анкети для вихователів та батьків (див. додаток А).

Процедура виконання. Вихователь пропонував заповнити заздалегідь підготовлені бланки анкети батькам дітей, які беруть участь в експерименті (один із батьків відповідав на запитання анкети стосовно своєї дитини) та вихователям групи (заповнювали анкету стосовно кожної дитини в групі). Запропоновані запитання були підготовлені таким чином, щоб вихователь за допомогою характеристики дитини з боку кількох осіб зміг ранжувати досліджувані параметри за ступенем їхньої значущості.

Запитання анкети:

1. «Чи ставиться бережливо дитина до власних речей, іграшок, солодощів?»;
2. «Чи ставиться бережливо дитина до чужих речей та іграшок?»;
3. «Чи має дитина інтерес до накопичування дрібних грошей для омріяної покупки?»;
4. «Чи виявляє дитина інтерес до економії світла, води?».
5. «Чи може дитина без скандалу вирішити непорозуміння з однолітками?»
- 6 «Чи можете Ви сказати, що Ваша дитина – культурний споживач?».

Шкала оцінювання: 0 балів – дитина не виявляє ощадливості та бережливості; 1 бал – дитина рідко виявляє ощадливість та бережливість; 2 бали – дитина часто або завжди виявляє ощадливість та бережливість.

Початковий рівень прояву показника – 0 – 3 бали.

Задовільний рівень прояву показника – 4 – 6 бали.

Достатній рівень прояву показника – 7 – 9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10 – 12 балів.

Максимальна кількість балів – 12.

Методика «Аудит (самодослідження)».

Мета: проаналізувати стиль поведінки і набутий досвід дитини щодо формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.

Перший етап: Вихователь пропонувала послухати стартовий текст за методикою сталого розвитку: У Максимка сталася біда! У його пожежної машини зламалися колеса. І сьогодні, коли Максимко з мамою зайшли до магазину іграшок за новою батарейкою для роботи, він, побачивши на вітрині таку саму машину, почав просити матусю негайно придбати йому цю іграшку. Скільки мама не пояснювала, що не варто купувати ще одну машину і в неї нема грошей – нічого не допомогло. Хлопчик відчував себе найнещаснішим! Максимко підняв галас на весь магазин, розсварився з мамою, образив її. Увечері в гості до Максимки зайшла Оксанка, його подружка й сусідка. Хлопчик ще відхлипував, сумуючи за пожежною машиною. Дівчинка взяла в руки зламану машину і раптом запропонувала: «Давай ми їй нові колеса зробимо з картону, а потім побудуємо гараж для всіх твоїх машин». Діти поміркували, як зробити все правильно, а потім цілий вечір грали разом. Перед сном Максимко попросив пробачення у матусі за свою поведінку і заснув спокійним, адже тепер він знав секрет цікавої гри.

Другий етап: На наступному етапі вихователь запросила дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Для цього було підготовлено картки вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл, залежно від відповіді, дитина мала наклеїти кружечок із паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору, або залишити його білим (не знаю). Після запитань та обговорення тексту дітям було запропоновано провести вступне дослідження. Вони висловлювалися з приводу таких тверджень: 1. «Я знаю, чому не варто постійно купувати нові іграшки»; 2. «Я вмю придумувати цікаві

ігри з іграшками, які є в мене»; 3. «Мені подобається обмінюватися іграшками з друзями»; 4. «Мені подобається ремонтувати старі іграшки і знову використовувати їх».

Шкала оцінювання: 1 бал – дитина не виявляє сталої моделі поведінки; 2 бали – дитина рідко виявляє сталу модель поведінки; 3 бали – дитина часто або завжди виявляє сталу модель поведінки.

Початковий рівень прояву показника – 0 – 3 бали.

Задовільний рівень прояву показника – 4 – 6 бали.

Достатній рівень прояву показника – 7 – 9 балів.

Високий рівень прояву показника – 10 – 12 балів.

Максимальна кількість балів – 12.

На основі зазначених показників та результатів дослідження за відповідними методиками було схарактеризовано рівні сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, задовільний і початковий. Означеним рівням було надано якісну характеристику.

Високий рівень вихованості основ культури споживання. Діти цього рівня усвідомлено виражають свої бажання і вміють робити між ними вибір, поступаються власними бажаннями перед потребами інших. У ситуації вибору серед кількох варіантів обирають один раціонально і зважено, не потребують підказок з боку інших, керуються при цьому отриманими раніше знаннями та навичками споживання, аргументують свої дії. Діти цього рівня сформованості навичок виявляють заощадливість і розуміють мету цього процесу, бережливо ставляться як до предметів власного споживання, так і до речей, що є результатом праці інших людей, розуміють і пояснюють необхідність бережливого ставлення до природних ресурсів, товарів; володіють елементарними поняттями з економіки, можуть пояснити їх зміст, застосовують їх у своєму мовленні. Дітям властива адекватна самооцінка та взаємооцінка дій інших дітей.

Достатній рівень. Діти цього рівня висловлюють свої бажання, виважено ставляться до вибору предметів споживання, хоча подекуди користуються підказкою інших. Для досягнення результату вміють кооперуватися з іншими дітьми, що сприяє задоволенню власних бажань і бажань інших; розуміють необхідність заощаджувати, натомість не завжди виявляють такі навички у власній діяльності. Діти старшого дошкільного віку цього рівня виявляють бережливе ставлення до власних речей і власності інших, розуміють необхідність бережливого ставлення до природних ресурсів, поважають працю дорослих та її результати, проте подекуди потребують нагадування з боку дорослих. Виявляють споживчу обізнаність, але рідко використовують у власному мовленні елементарні економічні поняття. Діти цього рівня не завжди здійснюють адекватну самооцінку своєї діяльності, проте наголошують на помилки інших.

Задовільний рівень. Діти цього рівня усвідомлюють свої потреби, але не можуть здійснювати вибір між ними, здебільшого їх бажання носять епізодичний, емоційний та егоцентричний характер, швидко змінюються. Вони часто ставлять власні потреби вище потреб інших дітей, вибір предметів і дій зазвичай є невваженим і нерациональним рішенням, у них рідко спостерігаються прояви заощадливості та бережливості, через домінування матеріальних цінностей виявляється споживацьке ставлення до довкілля (природного і соціального), хоча вони розуміють необхідність цінувати природні ресурси та результати праці інших людей. Вони недостатньо обізнані з процесом споживання, розуміють більшість елементарних понять з економіки, передбачених у програмах виховання та навчання в дошкільних закладах, але не можуть пояснити самостійно їх зміст і не використовують у власному мовленні

Початковий рівень характерний для дітей старшого дошкільного віку, які не усвідомлено ставляться до власних потреб, не співвідносять їх з потребами інших, їм важко здійснити один вибір серед кількох варіантів, тому ситуація вибору їх засмучує. Вибір здійснюється під впливом емоцій. Вони не

виявляють навичок заощадливості й не розуміють її мети, не вміють бережливо ставитися до предметів власного споживання (їжа, одяг, іграшки, матеріали для зображувальної діяльності) і предметів споживання інших, для них характерне споживацьке ставлення до довкілля, вони не розуміють необхідності піклуватися про природні ресурси та результати праці інших людей; відсутні елементарні поняття з економіки.

Результати сформованості навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток демонструють такі показники: початковий рівень було виявлено у 51,9% дітей експериментальної групи та у 55,6% дітей контрольної групи; задовільний рівень було виявлено у 25,9% дітей експериментальної групи та у 25,9% дітей контрольної групи; достатній рівень було виявлено у 14,8% дітей експериментальної групи та у 14,8% дітей контрольної групи; високий рівень – лише у 7,4% дітей експериментальної групи та у 3,7% дітей контрольної групи.

Кількісний та якісний аналіз результатів засвідчив, що значна частина дітей потребує цілеспрямованої роботи з формування у дітей старшого дошкільного віку моделей поведінки, звичок та стилю життя, які націлені не на заучування певних правил, а на зміну поведінки в цілому. Відпрацювання практичних дій протягом певного часу вимагає створення оптимальних педагогічних умов.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Результати констатувального етапу експериментального дослідження засвідчили про необхідність створення спеціальних педагогічних умов для формування навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток:

1) організація освітнього середовища ЗДО (просвітницька робота серед педагогів і створення предметно-розвивального середовища), що забезпечує актуалізацію процесу формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку;

2) змістове наповнення освітнього контенту взаємодії дітей, вихователів і батьків у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток дітей старшого дошкільного віку;

3) виготовлення та впровадження лепбуку як проектної творчо-ігрової технології у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку в умовах активної спільної діяльності ЗДО та сім'ї.

Реалізація педагогічних умов здійснювалося у два етапи. На першому пропедевтичному етапі було реалізовано **першу педагогічну умову**. Обґрунтуємо зміст та особливості її реалізації.

З метою просвітництва педагогів і створення предметно-розвивального середовища з вихователями закладу дошкільної освіти було проведено методичний семінар, у процесі якого їх ознайомили з особливостями програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (Н. Гавриш, О. Пометун, О. Саприкіна) та педагогікою емпатуерменту.

На початку навчання було проведено низку майстер-класів з метою створення предметно-розвивального середовища, а саме: створення експонатів для міні-музею (гудзиків, шкарпеток, пластикових кришечок, яєць від кіндер-сюрпризів тощо), «Друге життя непотрібних речей», «Дивовижна шкарлупа з яєць», «Ниткографія для економних», «Цікаві вироби з пластикових пляшок».

Під час освітньої роботи з вихователями особливу увагу звернено на забезпечення співпраці з батьками дітей у формуванні навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, формування мотиваційної готовності батьків до співпраці.

Наприкінці пропедевтичного етапу пропонувалося створити добірку матеріалів для самостійної роботи, присвячену проблемі формування у дітей навичок, орієнтованих на сталий розвиток. До неї було запропоновано включити такі матеріали: інформаційні матеріали семінару, приклади розробок проектів із дітьми старшого дошкільного віку, комплекс матеріалів для осередків, комплекси вправ та ігор, власні розробки проектів.

Для реалізації **другої умови** – змістове наповнення освітнього контенту

взаємодії дітей, вихователів і батьків у формуванні навичок дітей, орієнтованих на сталий розвиток, за основу було взято зміст програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» і відповідно були розроблені авторські заняття (додаток Б).

Ефективним засобом активізації пізнавальної активності дітей були авторські коректурні таблиці, що були розроблені відповідно до кожної підтеми.

Коректурні таблиці – це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок (від 9 до 25), заповнених предметними картинками (цифрами або буквами; цифрами і буквами; символами чи знаками, геометричними фігурами). Картинки добирають за змістом тематично. Тематична палітра коректурних таблиць може бути досить широкою. Головне, що забезпечує успіх коректурних таблиць, – живий інтерес дітей, радість відкриття, допитливість, мовленнєва ініціативність, задоволення від відчуття своєї інтелектуальної спроможності, які дорослий має підтримувати, ретельно оберігаючи в процесі роботи з коректурною таблицею її пізнавально-ігровий статус.

Коректурні таблиці подані до друку. Зразки таблиць подані у додатку В.

Формування усвідомленого емоційно-мотиваційного налаштування дітей на позитивне сприйняття довкілля, виховання в дітей моральних якостей загальної культури та культури споживання ресурсів було реалізовано у діяльності «Клубу дельфінів». «Клуб дельфінів» – пролонгований проект психолого-педагогічного супроводу формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Окрім вихователів та батьків, важливу роль відігравали працівники психологічної служби дошкільного закладу. Наводимо приклад зустрічі у «Клубі дельфінів».

Тема: «Живемо у світі дружно».

Мета: психолого-педагогічний супровід установаження та підтримки дружніх стосунків між дітьми та дорослими для налагодження взаємодії та взаємосприйняття.

Зміст полілогу: дітям нагадали, що дельфіни найдружелюбніші тварини у світі, дітям і дорослим варто було б у них багато чому навчитися. Було запропоновано обрати із сукупності світлин та картинок зображення людей, з якими, на їхній погляд, можна товаришувати. Запитання до дітей: «Чому саме із цією людиною ти хотів би товаришувати?», «Де можна познайомитися із цією людиною?», «Як познайомитися з людиною?». Після того, як діти обмінялися думками, їм було запропоновано пограти в гру «Знайомство» з однолітками та дорослими. Підсумком гри була презентація нового друга голові «Клубу дельфінів». Тематика та методичні орієнтири інших занять «Клубу дельфінів»: представлені у додатку Г.

Змістове наповнення освітнього контенту взаємодії дітей, вихователів і батьків у формуванні навичок дітей, орієнтованих на сталий розвиток, демонструє реалізація таких форм взаємодії, що запропоновані авторами В. Лесик, О. Тесленко [12]. Серед них: 1) адаптований варіант акції «Батьківське віконечко», метою якого було активізувати батьків до створення стендової інформації; 2) «Кишенькова бібліотека» як спосіб спільної підготовки інформації для батьків у письмовому вигляді; 3) «День батьківського самоврядування» як спосіб занурення батьків у атмосферу внутрішнього життя дошкільного закладу [12].

Акцентуємо увагу на нетрадиційних формах та способах взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю: проекти з виготовлення батьками фото-презентацій та фото-колажів про власну дитину; підготовку інформації з досвіду сімейного виховання в письмовому вигляді разом із дітьми; підготовку матеріалів для обговорення актуальних питань взаємодії з дітьми в межах «Дискусійної трибуни», проекти спільної діяльності з виготовлення міні-буклетів для батьків із рекомендаціями щодо виховання дітей тощо.

З метою усвідомлення дітьми залежності між задоволенням своїх потреб і потреб сім'ї на заняттях використовувалися проблемні ситуації. (самостійне рішення проблеми дітьми; розробка плану дій для рішення проблеми; виконання ролі організатора бюро).

Для навчання дітей навичок раціонального використання проведено низку заходів зі спільної продуктивної діяльності, де діти побачили приклади ощадливої поведінки.

Проект «Динамічний колаж».

Мета: створити умови для аналітичної діяльності дітей, вчити розуміти, формулювати та проголошувати ідею пошукової діяльності; закріпляти вміння реалізувати колективний задум продуктивної діяльності у спільній роботі над колажем.

Процедура проведення. Під час першого проведення цієї форми роботи пояснювали дітям, що таке колаж і чому його названо динамічним.

Пропонували дітям роздивитися картинки в кількох коробках, з'ясувати, що на тих картинках зображено, і розподілити зображення на дві категорії (за бажанням дітей). Розглядаючи картинки, діти обговорювали зміст, обмінювалися враженнями й робили висновок, що зображено на картинках.

Потім об'єднали дітей у дві команди для подальшої командної роботи. Завдання для дітей: зібрати з коробок усі картинки, що пов'язані між собою. Діти пропонували варіанти поєднання картинок, обговорювали в командах свої дії, доводили власну думку.

Першою групою було обрано картинки із зображенням дій, притаманних професіям дорослих, пов'язаних із виробництвом різних товарів. Друга група картинок об'єднувала дії дорослих із надання різних послуг. Після вибору картинок з'ясувалося, що в коробках залишилися картинки, які не належать жодній групі обраних тем. Діти доходили такого висновку самі, обґрунтовуючи свою думку.

Далі запропонували дітям назвати професії, які зображено на картинках, розповісти основні дії дорослих у відомих дітям професіях і показати їх якомога краще в командному «Колажі»: професії, пов'язані з виробництвом товарів; професії, пов'язанні з наданням послуг.

Діти самостійно формулювали та проголошували ідею колажу, знаходили місце для командної роботи, обирали лідера, матеріали для оформлення

колажів (ватман, кольоровий папір, готові рамки для зображень, переводні картинки, печатки для дитячої творчості, різнокольорові стікери, фломастери, картинки, світлини та ін.), обговорювали передбачувані результати роботи.

Обговорення пошукової і прикладної діяльності показало, які професії дітям є невідомими. Подальшу роботу спрямовували на ознайомлення дітей із новими професіями та організацію доповнення колажів дітей відповідно до проголошеної ідеї. Протягом дня звертали увагу на тематичне панно, пропонували вносити зміни в розташування карток у зв'язку з появою нової інформації про товари та послуги.

Ярмарок досягнень. Тема: «Друге життя паперу».

Мета: узагальнити знання дітей про призначення різних видів паперу, його властивості та масштаби використання; вчити презентувати способи економного та вторинного використання паперу; сприяти розвитку творчих здібностей дітей; виховувати екологічну та споживчу культуру дітей та їхніх батьків; спонукати до спільної діяльності дітей, батьків та педагога.

Процедура проведення. Вправа «Хочу сказати». Діти пригадували, що вони цікавого дізналися про папір, вони по черзі висловлювалися та озвучували висновки для життя. З метою узагальнення знань дошкільників про виробу з паперу надавали завдання визначити, які предмети в групі є паперовими, та скласти ланцюжок паперових речей. Для виконання завдання діти «відкрили» лабораторію паперу. Робота в лабораторії сприяла формуванню та узагальненню знань дітей про властивості паперу. Діти дослідним шляхом визначали, що папір мнеться, згинається, рветься, ріжеться, горить, розкисає у воді; шарудить, шелестить; розлітається під час вітру. За допомогою розглядання інтерактивної карти-схеми «Використання паперу» та дій із нею діти разом із педагогом визначили способи та масштаби використання паперу. Разом дійшли висновку, що, заощаджуючи папір, можна зберегти ліс.

Розпочинаючи ярмарок, діти ще раз промовили основні способи вторинного використання паперу. Результати вторинного використання паперу були продемонстровані дітьми під час спільного для дітей та батьків дефіле

«Мандрівка паперових чоловічків». Діти презентували виготовлені разом із батьками паперові костюми та прикраси, називали, із чого зроблено цю річ, та оголошували ярмаркову ціну. Далі костюми та прикраси продавали. Маркетологи ярмарку знайомили відвідувачів із речами, які не потрапили в дефіле, розповідали про історії створення та для чого ця річ є корисною.

Батьки вихованців звернули увагу всіх присутніх на створений у групі еко-контейнер. Фахівці-діти по черзі демонстрували, які види паперу знаходяться в еко-контейнері та що з нього можна робити. Гостям заходу діти розказали, що еко-контейнер допомагає накопиченню залишків паперу та нагадали правила його заощадження. Наприкінці ярмарку діти обрали для себе папір з еко-контейнеру і разом із батьками взяли участь у майстер-класі «Виготовлення виробів із використанням паперу з еко-контейнеру». Сімейні вироби доповнили асортимент ярмарку.

Акцентуємо увагу, що змістове наповнення на всіх етапах освітньої роботи здійснювалося за допомогою використання практичних матеріалів авторської хрестоматії з освіти для сталого розвитку (для формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку) (додаток Д).

Для реалізації **третьої умови** та з метою формування стійкої та свідомої мотивації для повторення та закріплення вивчених тем й компактного зберігання великої кількості ігор і завдань в одній теці було використано технологію лепбуків. Контент-наповнення лепбуку (ідеї, малюнки, ігри розроблені самостійно) (додаток Е).

Лепбук (lapbook – наколінна книга, або тематична папка) – це саморобна інтерактивна папка з кишеньками, дверцятами, віконцями, рухливими деталями, які дитина може діставати, перекладати, складати на свій розсуд. Сенс використання лепбуку полягає в тому, щоб не лише структурувати інформацію, а й зробити це у яскравий та гнучкий спосіб. Чим більше складових, тим більш інформативною є тека, а завдяки різнобарвній візуалізації зміст навчального матеріалу краще запам'ятовується. Завдяки використанню

лепбуку діти мали можливість розв'язання завдань різної складності; інтеграції різних видів діяльності (пізнавальної, дослідницької, практичної, ігрової, мовленнєвої тощо); застосування у різних видах діяльності (підгруповій, індивідуальній, самотійній), самотійне обрання ігрових завдань, ігор, вправ, а також додавання нових матеріалів.

Робота з лепбуком відбувалася у два етапи. На першому етапі під час занять, а в другу половину дня використовувався авторський лепбук «Будь природі другом!» (додаток Е).

Під час другого етапу дітей об'єднали в підгрупи і запропонували разом із батьками розробити лепбук на тему, обрану на свій розсуд. Вихователь виступав у ролі консультанта.

Технологія лепбуку має безмежні можливості, певну частину яких ми спробували реалізувати.

Отже, формувальний етап експерименту являв собою процес реалізації розробленої системи педагогічної роботи, де у спеціально організованій діяльності були створені умови для формування у дітей навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.

2.3. Порівняльна характеристика рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток дітей старшого дошкільного віку на констатувальному та прикінцевому етапах.

Мета контрольного етапу експерименту – виявлення динаміки розвитку та загальна оцінка виконаної роботи щодо формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групах, а відтак одержання інформації щодо ефективності запропонованих педагогічних умов. Підсумкову діагностику дітей було здійснено за методиками, аналогічними до тих, які ми використовували для діагностики на констатувальному етапі експерименту.

Аналіз даних контрольного етапу експерименту дав змогу порівняти результати, здобуті на початку та наприкінці експериментальної роботи і

зафіксувати значне зростання рівнів сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток життя, у дітей експериментальних груп, а також певні зміни в контрольних групах.

Вищезазначені зміни відбулися переважно в дітей, батьки яких охоче йшли на контакт з педагогами, прислухалися до їх порад, брали активну участь у запланованих заходах, допомагали дітям виконувати домашні завдання, запропоновані вихователем. Іншою була картина в дітей, батьки яких залишилися на позиції ігнорування ініціатив дошкільного закладу, не виявляли зацікавленості в поповненні своїх знань, допомозі власним дітям. Діти цих батьків відчували розгубленість, потребували забезпечення додаткової індивідуальної роботи з вихователем.

Порівняльні дані рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, експериментальної та контрольної групи на констатувальному та контрольному етапах.

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	7,4%	3,7%	37,0%	7,4%
Достатній	14,8%	14,8%	44,5%	18,5%
Задовільний	25,9%	25,9%	14,8%	22,2%
Початковий	51,9%	55,6%	3,7%	51,9%

У дітей експериментальної групи відбулися відчутні зміни в проявах сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Такі відчутні зміни можна пояснити ефективним впливом застосованих педагогічних умов формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Як зазначено в таблиці, в дітей старшого дошкільного віку контрольної групи у сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток життя, відбулися незначні зміни. Зафіксовані зміни відбулися в результаті освітньої роботи дошкільного закладу в межах програм та природного розвитку дітей.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі досліджено проблему формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, визначено й експериментально апробовано педагогічні умови формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку. Проведена робота підтвердила припущення дослідження і дозволила зробити такі висновки.

1. Сучасними дослідженнями доведено, що якість духовно-морального, екологічного та економічного розвитку дітей і молоді пов'язана зі сталістю поведінки особистості, її вмінням бути адекватною наявній соціальній ситуації простору-часу дитинства (О. Безсонова, Л. Бурбела, Б. Буркинський, Н. Гавриш, З. Герасимчук, М. Гребенюк, С. Іванчук, М. Махмутов, М. Мелман, А. Муратов, Н. Миськова, О. Орлова, О. Пометун, О. Саприкіна, І. Сущенко, О. Тавстуха).

2. Освітня стратегія в інтересах сталого розвитку реалізується на засадах одного з напрямів гуманістичної педагогіки – педагогіки «емпауерменту». Найбільш адекватними формами та методами емпайермент-педагогіки у контексті завдань нашого дослідження виявилися аудит, проблемні ситуації та метод проектів.

3. Більшість програм освіти для сталого розвитку пов'язані з темами раціонального використання ресурсів, збереженням, проблемами споживання, що мають формувати основи культури споживання. У цьому зв'язку в дошкільній освіті для дітей є доступними знання про збереження ресурсів, як-от: економія води, енергії, тепла, утилізації та переробки сміття.

4. Поняття «навички життя, орієнтовані на сталий розвиток» розглядаємо як автоматизовані дії, спрямовані на задоволення власних життєвих потреб, виконання яких відбувається на основі ціннісного та бережливого ставлення до природи, людей, середовища. Навички, орієнтовані на сталий розвиток, стосуються збереження та охорони природного довкілля, зменшення кількості відходів від діяльності та марних витрат сировини, енергії; підтримки

морального і психологічного клімату у мікро- та макросоціумі, удосконалення взаємин між оточуючими.

5. У процесі організації педагогічного експерименту було визначено та поетапно реалізовано педагогічні умови: організація освітнього середовища ЗДО, що забезпечує актуалізацію та сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток; змістове наповнення освітнього контенту взаємодії дітей, вихователів і батьків у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку; виготовлення та впровадження лепбуку як проектної творчої ігрової технології у формуванні навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку в умовах активної спільної діяльності ЗДО та сім'ї.

6. У контексті реалізації означених педагогічних умов розроблено та апробовано систему занять з авторським наповненням, авторські коректурні таблиці з кожного напрямку сталого розвитку, надруковано збірник хрестоматію з освіти для сталого розвитку, виготовлено лепбук та дидактичні ігри для формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток.

7. Доведено правомірність сформульованого припущення щодо використання запропонованих педагогічних умов в якісному підвищенні рівня сформованості навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у дітей старшого дошкільного віку.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток у дітей старшого дошкільного віку. Перспективи подальшої роботи вбачаємо в пошуку шляхів методичного забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти щодо формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – «Перун». 2005.
3. Вовк Н. В. Підготовка майбутнього вчителя технологій до формування культури споживання в учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Н. В. Вовк ; М-во освіти і науки України, ДДПУ. – Слов'янськ, 2016. – 20 с.
4. Гоу А. Довга, звиліста (і кам'яниста) дорога до екологічної освіти для сталості / Анет Гоу // Освітні коментарі. – 2011. – № 7–9. – С. 23–25.
5. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошк. навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. – Дніпропетровськ : Ліра, 2014. – 120 с.
6. Дрозденко Л. І. Виховання економічної культури : програма / Л. І. Дрозденко // Палітра педагога. – 1997. – № 4. – С. 20–24.
7. Іванчук С. А. Використання технології сталого розвитку для підготовки майбутніх фахівців до виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку / Сабіна Айдинівна Іванчук // Перспективні питання психології: зб. наук. пр. : за матеріалами Всеукр. міжвузів. наук.-практ. Інтернет-конф. [«Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєздійснення»], (Слов'янськ, 2016 р.) / Донб. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Моторіна, 2016. – Вип. 1. – С. 244–247.
8. Іванчук С. А. Досвід впровадження Міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» у практику діяльності вишу та ДНЗ / Сабіна Айдинівна Іванчук // Наукові студії : зб. наук. пр. : за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. [«Спадщина Івана Франка у світлі сьогодення» (у межах реалізації науково-дослідної проблеми «Перспективні напрями сучасної науки та освіти»], (Слов'янськ, 19-20 трав. 2016 р.) / Донбас. держ. пед. ун-т ; [за заг. ред. Е. А. Панасенко]. – Краматорськ : Друкарський дім, 2016. – Вип. 1. – С. 249–253.

9. Іванчук С. А. Концепція сталого розвитку в освітньому просторі закладів дошкільної освіти / Сабіна Айдинівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнєва // Науковий журнал «Молодий вчений» №10.1 (62.1) жовтень, 2018 р. С. 39-42.

10. Іванчук С. А. Підготовка педагогів дошкільних навчальних закладів до роботи за технологією сталого розвитку / Сабіна Айдинівна Іванчук, Олена Петрівна Амацьєва // Наук. скарбниця освіти Донеччини. – 2015. – №2. – С. 51–55.

11. Ковшар О. В. Проектна діяльність як засіб розвитку особистості дошкільника / О. В. Ковшар // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. пед. ун-т ; [редкол. : Є. С. Барбіна (відп. ред.) [та ін.]. – Херсон : Айлант, 2011. – Вип. 58, ч. 1. – С. 145–149.

12. Концепція Нової української школи.

Код доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

13. Лесик В. Проектна технологія як новий формат взаємодії з батьками / В. Лесик, О. Тесленко // Вихователь-методист дошк. закладу. – 2014. – № 7. – С. 48–53.

14. Махмутов М. І. Організація проблемного навчання в школі / М. І. Махмутов. – М. : Педагогіка, 1977. – 374 с.

15. Мелманн М. Диалоги об образовании для устойчивого развития / М. Мелманн, Е. Пометун. – Киев : Освіта, 2012. – 180 с.

16. Мелманн М. Образование для устойчивого развития: слепцы и слон / М. Мелманн ; пер. с англ. А. Касевича // Адукатар. – 2006. – № 2(8). – С. 9–10.

17. Миськова Н. Використання інноваційних технологій у процесі формування навичок сталого розвитку у дітей дошкільного віку / Н. М. Миськова // International scientific and practical conference "Innovations and modern technology in the educational system of Poland and Ukraine" : Conference Proceedings, May 5-6, 2017 (p.p. 162–165).

18. Миськова Н. М. Проблема впровадження ідей сталого розвитку в

професійному дискурсі дошкільної освіти / Н. М. Миськова // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2017. – № 1. – С. 66–68.

19. Молчанюк, К. Лепбук – розвивальна книжка з індивідуальним характером / Кароліна Молчанюк // Вихователь-методист дошк. закл. : щоміс. спеціаліз. журн. – 2018. – № 3. – С. 11–17.

20. Муратова А. А. Ориентиры образования в интересах устойчивого развития в современных условиях / А. А. Муратова // Экологическое образование в интересах устойчивого развития : материалы и докл. XVII Междунар. конф. Всерос. конф. [«Образование в области изменения климата и альтернативной энергетики»], (Москва, 29 – 30 июня 2011 г.) / Зеленый крест ; сост. А. В. Федоров. – М. : Изд-во Зеленого креста, 2011. – С. 49–50.

21. На шляху до освіти майбутнього: уроки стійкого розвитку / М. Мелманн // Освітні коментарі. – 2011. – № 7–9. – С. 2–4.

22. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

23. Павелків Р.В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2009. – 576 с.

24. Підліснюк В. Сталий розвиток суспільства : роль освіти : путівник / В. Підліснюк, І. Рудик, В. Кириленко [та ін.]. ; за ред. В. Підліснюк. – К. : Вид. СПД Ковальчук, 2005. – 88 с.

25. Пометун О. Освіта для сталого розвитку для дошкільнят [Електронний ресурс] / О. Пометун // Надихаємо на дії : Електрон. журн. – 2013. – № 12(2). – С. 21–30. – Режим доступу : <http://esd.org.ua/sites/esd.org.ua/files/magazine/11.pdf>. – Заголовок з екрана.

26. Пометун О. Освіта для стійкого розвитку – інновація ХХІ століття / Олена Пометун // Освітні коментарі. – 2011. – № 7–9. – С. 7–11.

27. Пометун О. Що таке «емпауермент-педагогіка»? / Олена Пометун // Надихаємо на дії : Електрон. журн. – 2008. – № 1(1). – С. 10–12. – Режим доступу : <http://esd.org.ua/sites/esd.org.ua/files/magazine/11.pdf>. – Заголовок з екрана.

28. Прокудіна О. Маленькі таємниці великої економіки : освітній проект для старших дошкільнят та їхніх мам і тат / О. Прокудіна, Н. Сечина, Ж. Славникова // Палітра педагога. – 2013. – № 4. – С. 6–10.
29. Ринчковська, Т. Створюємо лепбуки для опанування ідей сталого розвитку / Тетяна Ринчковська, Світлана Соломонюк // Вихователь-методист дошк. закл. : щоміс. спеціаліз. журн. – 2017. - № 8. – С. 46–52.
30. Словник української мови: в 11 томах. – Том 5, 1974. – С. 32.
31. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL:http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
32. Сыкало А. Образование для устойчивого развития: необходим «всеобуч»! / Александр Сыкало // Адукатар. – 2006. – № 2(8). – С. 6–8.
33. Тавстуха О. Г. Дошкольное образование для устойчивого развития: теоретические основы дополнения картины мира современной картиной жизни / О. Г. Тавстуха, А. А. Муратова // Детский сад : теория и практика. – 2013. – № 9. – С. 22–28.
34. Тафінцева С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціалізації учнів / Світлана Тафінцева // Наук. записки Тернопіл. нац. пед. ун-ту. Сер. : Педагогіка. – 2009. – № 5. – С. 150–153.
35. Хрестоматія з освіти для сталого розвитку (для формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку): навчально-практичний посібник для закладів дошкільної освіти / укладачі к.п.н. Сабіна Айдинівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнева. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 185 с.
36. Чорна С. Цікава економіка: формування економічної компетентності старших дошкільнят у сюжетно-рольових творчих іграх / Світлана Чорна // Палітра педагога. – 2011. – № 5. – С. 6–10.
37. Bussey M. Global Education from a Neohumanist Perspective : A Musical Exposition / Marcus Bussey // Journal of Futures Studies. – August 2007. –

№ 12(1). – P. 25 – 40.

Додаток А

Бланк анкети для методики «Компетентні судді»

Прізвище, ім'я дитини _____

№ з/п	Запитання	ніколи	рідко	часто (завжди)
1	Чи ставиться бережливо дитина до власних речей, іграшок, солодоців?			
2	Чи ставиться бережливо дитина до чужих речей та іграшок?			
3	Чи має дитина інтерес до накопичування дрібних грошей для омріяної покупки?			
4	Чи виявляє дитина інтерес до економії світла, води?			
5	Чи може дитина без скандалу вирішити непорозуміння з однолітками?			
6	Чи можете Ви сказати, що Ваша дитина – культурний споживач?			

Додаток Б
Тема «Спілкування»
Підтема «Привітання»

Тема: Вітаю всіх, вітаю світ!

Вікова група: старша.

Мета: Формувати у дітей початкові уявлення про дії та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток. Розвивати у дітей інтерес до відкриттів, пізнання незнайомого. Спонукаати дітей вступати в ігрову і мовленнєву взаємодію, підтримувати діалог. Активізувати у процесі мовлення використання прикметників, дієслів, форм ввічливого звертання, вітання та іменників у пестливій формі. Стимулювати та підтримувати творчі прояви.

Очікувані результати:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому і як треба вітатись;
- обирати вітання залежно від ситуації спілкування;
- виконувати пропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали: матеріал для виготовлення квітки привітань.

Хід заняття

Вихователь:

– Доброго ранку! – кажу за звичаєм.
– Доброго дня вам! – людям бажаю.
– З вечором добрим! Зустрічних вітаю.
І посміхнуться у відповідь люди:
Добрі слова ж бо для кожного любі.

- Які бувають добрі слова? Чи для кожного любі добрі слова? Чому? Чи може комусь не сподобатись, що з ним привітались? Ось послухайте казку про дуже ввічливого кролика...

Ввічливий кролик
(Мексиканська народна казка)

Жив собі Кролик, доволі скромний та ввічливий. Одного разу, досхоучу наївшись капусти на селянському городі, він уже зібрався додому, як раптом помітив лисицю. Вона поверталася до лісу. Їй не вдалося викрасти курку з селянського двору, і вона була вкрай розлючена та голодна. У Кролика затремтіло серце. Бігти, але куди?! І він чимдуж кинувся до печери. Він не знав, що там очікувала його інша грізна небезпека – у печері поселилася Змія.

Кролик, однак, був добре вихованим і знав, що без дозволу до чужої оселі входити не варто. «Необхідно привітатися, – подумав він, – але з ким?.. Із печерою, звичайно!» І, присівши на задні лапки, Кролик ввічливо промовив:

– Здрастуйте, добра печеро! Дозвольте мені, будь ласка, увійти. Як же зраділа Змія, зачувши голос Кролика. Вона ж так полюбляла кроляче м'ясо! – Заходьте, заходьте! – відповіла вона, маючи намір обдурити Кролика. Проте той по голосу враз зрозумів, із ким має справу. – Вибачте, що потурбував вас, – сказав він. – Я зовсім забув, що на мене чекає крільчиха! До побачення! – і кинувся навіткача. Прискакав Кролик до своєї нори та замислився над тим, що ввічливість ніколи нікому ще не зашкодила. А Змія скрутилася у клубочок і прогарчала: – Краще б я йому не відповідала! О, ці вже мені ввічливі кролики! І треба ж було йому просити дозволу увійти!

- Перерахуйте всі ввічливі слова, які вимовив у цій казці ввічливий Кролик. Уявіть, що ввічливий Кролик відкрив у лісі Школу Ввічливості. Розкажіть, як буде облаштована ця школа. Згадайте якийсь випадок із свого життя, коли вам допомогла ввічливість. З чим би ви могли порівняти ввічливу людину. Чому? (Наприклад, із сонечком, бо воно щоранку ласкаво вітається з усіма). Чи з усіма треба вітатися? Чому? В яких випадках треба привітатися? Чи правильно вчинив кролик, що привітався? Як ви вчините, коли хтось грубо розмовлятиме з вами або з вашими друзями?

Вихователь:

- Зазеленіє древній пень, коли почує...(Добрий день).
- Коли згасає сонце у росі й зоря лягає лагідно на плечі, серед знайомих, рідних голосів ми чуємо привітне ...(Добрий вечір) .
- Щоб знову зустрітись в годину призначену, кажу щиро завжди всім... (До побачення).

Руханка «Вітання народів світу»

- У світі є культура спілкування.
Народів скільки — стільки є ідей.
Вона включає жести і звертання,
З якими ти приходиш до людей.
Тому слова повинен говорити,
Які приємність людям принесуть.
Їх через серце маєш пропустити,
Бо криється в словах велика суть.
(Н. Красоткіна)

Вихователь розповідає та показує вітання народів світу:

- У Китаї кланяються з опущеною головою, опущеними та притиснутими до тіла руками.

- У деяких африканських країнах підносять праву руку до свого чола, потім до губ, а потім — до грудей. Це означає: «Я думаю про тебе, я говорю про тебе, я поважаю тебе».
- В Замбезі плещуть у долоні, присідаючи.
- У Таїланді з'єднані долоні прикладають до грудей або до голови — чим вище, тим шанобливіше вітання. Жест супроводжується вигуком «вай».
- Жителі Лапландії труться носами — вони ніби гріють замерзлі носи.
- Жителі острова Пасхи витягають перед собою кулаки на рівні грудей, потім підіймають їх над головою та «кидають» руки вниз.
- Араби схрещують руки на грудях.
- У Латинській Америці заведено обійматися при зустрічі.
- Представники давнього народу в Китаї при зустрічі самі собі потискають руку.

Проблемна ситуація «Зустріч»

- Зустрілись двоє знайомих хлопчиків і привітались подавши один одному руку. Чи правильно вони привітались? Як вітається ви зі своїми друзями? Які слова привітання ви знаєте? Хто першим повинен вітатись: молодший зі старшим чи навпаки, хлопчик з дівчинкою чи навпаки? Чи усім можна говорити слово «привіт»? Поміркуйте з яким виразом обличчя найкраще вітати один одного?

Вправа «Каруселька»

- Зараз буде гра «Каруселька привітань» і як на кожній каруселі ті, хто стоять до кола спиною, не рухаються, а ті, хто навпроти, – за командою будуть переходити від сусіда до сусіда. Пригадайте всі відомі слова привітання і привітайтеся якимось з них з першим сусідом чи сусідкою. Сигналом до переходу є дзвіночок.

- Як приходить ранок ми говоримо «Добрий ранок»!
- Як приходе день ми говоримо «Добрий день»!
- Як приходить вечір ми говоримо «Добрий вечір»!

(Діти, стоячи у двох колах, вправляються в умінні застосовувати якомога більше формул вітання, не повторюючись. Кожна дитина, стоячи напроти партнера (партнерки) вимовляє якісь слова вітання і вислуховує відповідь. Потім переходить за сигналом виховательки до іншого партнера чи партнерки (рухається лише зовнішнє коло).

Виготовлення квітки привітань.

Вихователь: Ви усі любите чудеса. А хто ж їх вміє робити? (Чарівники!) Ось і ми з вами спробуємо побувати чарівниками, для цього нам потрібно знати

чарівні слова. Які це слова, пригадайте? (Доброго дня, доброго ранку, на добраніч, будь ласка, дякую, і т. д.). Тож давайте, зробимо чарівну квітку привітань, щоб всі знали чарівні слова.

(Діти диктують, описуючи випадки в яких ці ввічливі слова уживаються, а вихователь записує їх на пелюстці).

- Перед вами багато різного матеріалу, з чого можна зробити стебло квітки? З чого пелюстки?

(Перед дітьми уживаний матеріал: стебло – трубочки для коктейлю, пластикові ложки, вилки; пелюстки – пластикові пофарбовані ложки, кришки від пляшок, іт.д.; можливе прикрашення пластикової пляшки, як вазону для квітки).

- Можливо пам'ятаєте, як їх потрібно вимовляти, щоб вони спрацювали? (Лагідним голосом, посміхаючись і дивлячись прямо у вічі).

Вихователь: Ввічливість - це вміння поводитися так, щоб іншим було приємно з тобою спілкуватися. Давайте з вами, домовимося, що завжди всім оточуючим, звертаючись до них, будемо дарувати тільки добрі вітання і усмішку. Тоді у кожного буде гарний настрій. Бо навіть у народі кажуть: «Ввічливий, чемний – усім приємний».

(Вихователь передає по колу «квітку привітань» та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Допомога і підтримка»

Тема: Крокує Добрик по планеті.

Вікова група: старша.

Мета: Формувати мотивацію до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя. Спонукаати дітей аналізувати свої дії, вчинки, мотиви та співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями. Ознайомлювати з правилами етики спілкування та стосунків між людьми. Сприяти розумінню того, яке велике значення має дотримання моральних правил. Розвивати емоційно – вольову та когнітивну сфери дітей задля найкращого відображення їхніх думок. Заохочувати дітей до роботи над собою (через ігрову діяльність, художню творчість).

Очікувані результати:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому і як треба допомагати іншим;
- вживати різні формули звернення про допомогу та форми пропозиції допомоги іншим, обирати одну з них в залежності від ситуації;
- виконувати запропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали: коректурні таблиці, тематичні ілюстрації, «палиця-допомагалиця», чашечка з «чарівною» водою, музичний супровід.

Хід заняття

Вихователь:

Крокує Добрик по планеті
Несе добро у кожен дім.
У повсякденній круговерті
Не всі знайомі добре з ним.
Він заспокоїв, хто у тузі,
Наладив з друзями мости,
А там старій–старій бабусі
Поміч дорогу перейти.
Собак бездомних нагодує,
Безсилу кішку прихистить
І годівничку він змайструє,
Щоб зиму пташці пережить.
Крокує Добрик сотні років,
Виводить кожного з п'ятьми,
І впевненим, надійним кроком
Крокуєм з Добриком і ми.
(К. Мельник)

- Що значить бути Добриком? Які добрі справи він робить? Чи можемо ми стати помічниками Добрика? Що для цього треба зробити? Як Добрик розуміє, що людина потребує допомоги? У яких випадках не треба чекати, поки людина або тварина попросить про допомогу? Чому обов'язково попередити про свої наміри, тобто запропонувати допомогу?

Вправа «Палиця-допомагалиця»

- Зараз я поділю вас на групи. Діти однієї групи мають згадати чи вигадати якусь ситуацію, коли їм потрібна допомога. Після цього скажіть мені: «Палиця-допомагалиця, допоможи нам». Я підійду до кожного, і ви розкажете мені про свої проблеми. Потім підійду до іншої групи, торкнуся їх палицею-допомагалицею та попрохаю кожну групу по черзі вислухати та допомогти своїм друзям у біді. Але треба дотримуватись певних правил:

- дивитися в очі тому, до кого звертаєшся;
- звертатися до людини по імені;
- просити спокійним, лагідним голосом;
- вживати ввічливі слова.

(Гра повторюється доти, доки кожній групі не допоможуть вирішити ту чи іншу проблему).

Вихователь: Природа теж потребує допомоги, але не може нас попросити. Чи повинні ми допомагати тваринам, рослинам якщо вони не просять підтримки? Чому? А як ви допомагаєте природі? Чи допомагають тварини, рослини один одному? Розкажіть, як взаємодопомога сприятиме знайти вихід у таких важких ситуаціях:

- у ведмедиці загубилося ведмежа;
- вовчиця зникла, а вовчєнята залишилися самі;
- у білки пропали усі зимові запаси;
- дятел зламав собі дзьоба;
- грибник наступив на мурашник.

(Наприклад: якщо вовчицю спіймали мисливці, усі звірі можуть носити її вовчєнятам їжу, доки ті не виростуть; якщо у білки пропали запаси на зиму, звірі залюбки поділяться з нею власними запасами).

Вправа «Помічники»

- Пригадайте, за якими речами ви доглядаєте? Як? Давайте від імені тих чи інших предметів подякуємо людям за турботу і догляд.

Гра «Пастка»

- Я називатиму погані вчинки, а ви перетворюйте їх у добрі, тільки не потраптесь у пастку.

- Не вмивайся вранці!

- Не дякуй за сніданок!
- Не виконуй прохання мами про допомогу по господарству!
- Ображай менших!
- Розкидай по кімнаті речі!
- Говори погані слова!
- Не слухайся, капризуй!
- Обманюй всіх, кажи неправду!

Творче завдання «Допоможемо другові»

- Послухайте народну мудрість : «Добре роби, добре й буде». Що вона означає? Хлопчики подумайте і розкажіть про все добре, що ви можете зробити для дівчаток, а дівчатка – про все добре, що ви можете зробити для хлопчиків. Я поділю вас на пари із хлопчиків та дівчаток і ви будете протягом дня допомагати одне одному. Можете приготувати для тих, хто опинився з вами у парі, якісь подарунки (малюнки, добрі слова, пісеньку тощо).

Робота з авторськими коректурними таблицями

Вправа «Про кого так можна сказати?»

- Чемний;
- Лагідний;
- Має особливі потреби;
- Добрий;
- Маленький;
- Засмучений;
- Радісний;
- Старий;
- Відповідальний.

(Вихователь обговорює з дітьми, хто потребує допомоги, фантазує разом з ними, якої саме. Наприклад, малюку допомогти дістати смаколики з верхньої полиці, тощо)

Вправа «Назви та покажи»

- Що можна зробити, коли твій друг сумує?
- Як ти допомагаєш вдома?
- Які професії допомагають людям?
- Кому потрібно пропонувати допомогу?
- Як можна допомогти природі?

Вправа «Поясни»

- Подивіться на останні дві квартири четвертого поверху, і скажіть у чому різниця між проханнями «допоможи мені, будь ласка» та «зроби за мене» Якби

вас запитали, як навчитися завжди приходити людям на допомогу, що б ви відповіли? Які риси притаманні людині, яка завжди готова прийти на допомогу іншим? Розкажіть про випадок зі свого життя, коли вам допомогли у біді. Розкажіть про будь-який власний добрий вчинок, який допоміг вашому другові.

Малюнок «Дерево Доброти»

- А давайте намалюємо Дерево Доброти. На дереві має бути стільки плодів, скільки добрих людей, які вам допомагали, ви згадаєте. Розкажіть про добрих людей, яких ви зустрічали.

Вихователь: . Є сонце велике, воно на небі. А є маленьке сонце. Воно світить в кожному з нас. Це доброта. Добра людина - та, хто любить людей і допомагає їм. Бо всі люди мають різні можливості. Сильні не відмовляють у допомозі слабшим за себе, а дорослі завжди напоготові допомогти дітям. Тож пропонуй свою допомогу але й не соромся просити допомоги у інших Стань справжнім Добриком.

(Вихователь передає по колу Дерево Доброти та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Подяка»

Тема: Всесвітній день «Дякую».

Вікова група: старша.

Мета: Розвивати у дітей звички і моделі поведінки, що відповідають сталому розвитку, бажання діяти у цьому напрямку. Виховувати бажання наслідувати позитивні зразки поведінки. Вчити вибирати доречні для даної ситуації засоби вираження подяки. Продовжувати знайомити з правилами ввічливої поведінки та усвідомлено дотримуватись їх. Ознайомлювати з правилами етики спілкування та стосунків між людьми. Виховувати почуття колективізму.

Очікувані результати заняття:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, у яких ситуаціях життя і як треба дякувати;
- вживати різні формули подяки та обирати одну з них в залежності від ситуації;
- виконувати пропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали: мішечок з сердечками.

Хід заняття

Вихователь:

До всіх сердець, як до дверей,

Є ключики малі.

Їх кожен легко добере,

Якщо йому не лінь.

Ти, друже, мусиш знати їх,

Запам'ятать не важко:

Маленькі ключики твої –

«Спасибі» і «Будь ласка».

(І. Січовик)

- Ключики ці дійсно є чарівними. Вони відкривають людські серця. Слово «дякую» виражає доброзичливість та повагу, а тому це слово вирішили вшанувати та запровадити на його честь свято. Всесвітній день «Дякую» відзначають 11 січня, для того, щоб нагадати людям про гарні манери та вміння висловлювати вдячність. Тож давайте подякуємо сонечку і дню за гарний початок і побажаємо один одному, гарного настрою, здоров'я і добрих справ.

- Як ви гадаєте, говорити слова «дякую», «спасибі» треба говорити лише у Всесвітній день «Дякую»? Чому?

Вихователь: За які вчинки вам дякували? Давайте уявимо собі що всі слова стали різнокольоровими. Якого кольору ваша розповідь? Чому? А ви

знаєте, діти, в нашій мові не всі слова приємні і ввічливі. Є слова, які можуть образити. Тому, перш ніж людині щось сказати, слід добре подумати: чи не завдадуть ці слова людині болю, чи не зіпсують їй настрій. Якого б кольору були такі слова? Чому?

Гра «Покажи настрій»

- Зустрілися (обнялися);
- Посварилися (відвернулися);
- Помирилися (подали руку);
- Радіють (стрибають, кружляють).

Вправа «Птах Вдячності»

- Уявіть, що на землю прилетів Птах Вдячності. Він залітає у вікна до тих, хто забув подякувати за щось своїм батькам, друзям чи знайомим, та нагадує забудькам про це. Уявіть, нібито Птах Вдячності залетів до вас у вікно, та згадайте всіх, кому ви забули подякувати, і подумки скажіть їм «спасибі».

Гра «Закінчи речення»

- Якщо мій товариш захворів, я.....
- Мені подарували фломастери, і я.....
- Коли мені потрібна допомога я
- Мама дала мені цукерку і я....

Вихователь: Давайте утворимо чарівне Коло Ввічливості. Для цього промовляйте якесь ввічливе слово своєму сусідові. Той, у свою чергу, повторює це слово та додає до нього своє. Наступний по колу повторює два попередні ввічливі слова та додає до них своє і т. д.

(Наприклад: доброго дня, бажаю успіху, перепрошую, будьте люб'язні, не варто дякувати, щиро радий, дуже приємно, усього вам найкращого, дякую, будьте ласкаві тощо).

- Уявіть, що слова ожили та розповіли вам чарівні пригоди зі свого життя. Виберіть будь-яке ввічливе слово і розкажіть випадок з життя цього слова.

Мімічна гра «Смачні цукерки»

- Давайте уявимо, що у нас в руках коробка з цукерками, якими ми будемо усіх пригощати так не забувати дякувати за солодкі подаруночки.

(Діти беруть по одній цукерці, дякують, ніби то їдять. Мімікою показують, що частування смачне).

Вихователь:

Крихітний-крихітний хлопчик для крихітної-крихітної пташки

На крихітному блюдечці крихту хліба приніс.

Пташка сказала «Дякую. Велике – велике дякую».

Таке величезне «Дякую», що хлопчик навіть підріс.

- Що таке доброта? Як пов'язані слова «добро» і «допомога»? Чому добрі вчинки роблять людиною більшою, як у вірші про хлопчика? Як зрозуміти, що хтось потребує допомоги? Що ви відчуваєте, коли робите добру справу?

«Мішечок доброти»

- У мішечку багато маленьких сердець, давайте наповнимо скриньку чарівними словами в обмін на серця. Це мішечок добрих справ, туди ми будемо збирати добрі справи у малюнках, розповідях, записаних мною, за які ви одержали подяку. А потім передивимося усі разом, які гарні вчинки ви зробили і скільки приємних слів почули.

Вихователь: Пам'ятайте: «спасибі» та «дякую» - це слова - світлячки, тож зігривайте ними цей світ! Адже є багато приводів, щоб подякувати сонечку, вітру, рослинам, тваринам і людям які вас оточують.

(Вихователь передає по колу мішечок з добрими словами та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Тема «Ресурси»

Підтема « Мої іграшки»

Тема: Стара іграшка – найкращий друг.

Вікова група: старша.

Мета: Спонукати до усвідомлення необхідності збереження ресурсів землі та особистої відповідальності за майбутнє. Виховувати навички дбайливого, доброзичливого ставлення до іграшок. Спонукати дітей, об'єднавшись у спільну гру, зі старими іграшками, ініціювати нові ігрові дії. Формувати вміння дітей домовлятися з друзями про спільні ігри власними іграшками та іграшками інших дітей, вчити висловлювати судження про особисті відчуття, коли ділишся іграшкою. Виховувати ціннісне ставлення до дружби, здатність розуміти почуття інших.

Очікувані результати заняття:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому треба грати «старими іграшками» та обмінюватись ними;
- придумувати нові способи гри зі знайомими іграшками;
- пропонувати обмін іграшками і домовлятись.

Обладнання та матеріали: скриня зі старими та поламаними іграшками, картинки для обговорення.

Хід заняття

Вихователь: Ой, діти, дивіться, а що це за скриня така? Що в ній? Послухайте вірш - загадку.

Є діти, на світі щось дуже чудове,
Вони разом з нами ще з колискових.
Ми граємось ними і раді завжди,
Коли в дарунок приносять нові.
Але забуваєм, коли набридають,
У нові ігри з ними не граєм.
Поламану викинем до смітника,
Ох, уж і доля у них нелегка.
А можна їх підремонтувати,
Й новеньку гру підготувати.
Друзів усіх запросити до гри,
І обмінятися ними: «Бери!»
Бувають яскраві і навіть смішні
Бувають веселі, пухнасті, м'які
Великі, маленькі й усі чарівні.

Бувають на різні дитячі смаки!

(Кочнева С.С.)

- Так, це іграшки. Але вони усі зламані та старі. Чи хочете ви грати такими іграшками? Чому не можна придбати всі іграшки, які забажається? Уявіть, що ви в дитячому садочку залишилися самі і для того, щоб не нудьгувати, придумайте собі нову цікаву гру зі старими іграшками, як що б вони не були зламані.

(Діти за бажанням розповідають вихователю свої наміри, бажання: «Я хочу погратися...», «Я збираюся, я буду...», «Я візьму... і буду...»).

- Чи треба викинути старі іграшки зі скрині? Чому?

Вихователь:

У коляски немає коліс,
У їжака відклесний ніс,
Стали чорними курчата,
З ведмедиків лізе вата.
Нові були іграшки наші,
А зараз старі та пропаші.
Так скоріше давайте,
Клей та пензлик хапайте.
Разом ремонтуємо,
Іграшки полікуємо.

(Е. Успенський, переклад на українською – Кочнева С.)

(Далі вихователь пропонує дітям забрати по одній зламаний іграшці зі скрині, до дому, і спробувати відремонтувати разом з батьками, потім принести до дитячого садка та провести виставку «Нове життя старим іграшкам»).

Вправа «Умій ділитися, але й за своє заступитися».

(Діти обговорюють зображене, та розподіляють картинки на дві групи «Ділитися іграшками», «Не ділитися іграшками»).

Вихователь: Як ви домовляєтеся зі своїми друзями, коли граєте разом? Ділитесь іграшками чи кожен бавиться лише своєю? Чи весело гратися разом? Як на вашу думку потрібно попросити іграшку, якою хочеться погратися? Як ви почуваетесь, коли у вас відбирають улюблену іграшку? Як ви почуваетесь, коли ділитесь іграшкою? Чи поділилися б ви улюбленою іграшкою? Як би ви попросили іграшку? Розкажіть як ви будете гратись іграшками. Пригадайте схожі випадки зі свого життя.

Від усмішки хмарний день ясніш,
Від усмішки веселка сяє в небі.
Поділися іграшкою щедріш,
і вона не раз повернеться до тебе.

Гра «Впізнай іграшку»

- Очі, волосся, руки, ноги, банти, платтячко, черевички – це частини якої іграшки?

- Колеса, кермо, кузов, кабіна, фари – це частини...

Вихователь: Як необхідно поводитись з іграшками:

- не кидати;
- не ламати;
- ставити на місце після гри;
- ділитися з іншими;
- дбати про них, тримати у частоті;
- вчасно ремонтувати.

Вихователь:

Велосипед

Славкові, що з квартири сорок,

Велосипед купили вчора.

Він зразу в двір його потяг,

прудкого та дзвінкого,

все хизувався ним, та нас

не підпускав до нього.

Просив Юрко:

— Ну дай хоч раз

проїду метрів двісті!

А він Юркові:

— Ач який! Свого купи та їзди.

І я просив. Та він:

— Моє! — і нам кататись не дає...

Ну й що, нехай! А ми зате

разом в кіно ходили,

разом у нашому дворі

співали, скільки сили,

а потім грали у квача,

аж поки вечір не почавсь.

А що Славко? Він сам-один

сидів з велосипедом

і вже кататись не хотів.

Отак йому і треба!

(А. Костецький)

- Чому Славко не хотів ділитися? Чи весело гратися одному? Як ви вважаєте, чи важко бути справжнім другом? Що необхідно для того, щоби бути справжнім другом? Як потрібно ставитися до людей, щоб у тебе з'явилися друзі? Розкажіть, як ви знайшли собі друзів. З якою людиною ви хотіли би подружитися? Чому?

Вихователь: Іграшка – це твій друг. Але деякі з них ламаються або відправляються в країну Забутих іграшок, де засмічують довкілля. Так цікаво вигадувати нові ігри, і для цього не обов'язково купувати нові іграшки, адже ремонтування старої – це теж цікава гра і неімовірна пригода!

(Вихователь передає по колу стару іграшку та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Папір – наше спільне багатство»

Тема: Не викидай газету – збережи планету.

Вікова група: старша.

Мета: Допомогти усвідомити, що папір - це зрублені живі дерева, що ресурси планети Земля не безмежні. Формувати уявлення про значення дерев в житті людей. Виховувати дбайливе ставлення до лісового багатства нашого краю. Звернути увагу до необхідності вторинного використання природних ресурсів нашої планети. Ознайомлювати дітей з властивостями папіру: мнеться, гнеться, намокає, рветься, горить. Виховувати бажання берегти ліси. Розвивати у дітей увагу, пам'ять, логічне мислення, мовлення. Виховувати інтерес до пізнання навколишнього світу, допитливість.

Очікувані результати заняття:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому треба економно витратити папір, як це пов'язано зі збереженням лісу;
- знати і називати різні якості та властивості паперу, способи його використання;
- свідомо обирати розмір аркуша відповідно до реальної потреби.

Обладнання та матеріали: папір, матеріал для дослідів.

Хід заняття

Вихователь: Нумо закрийте очі (Шелест паперу). Що це за шум? (Папір)

- Правильно, це шелестить папір. І мені здається, що він намагається нам щось розповісти і дуже-дуже засмучений.

- Рубаєм, пиляєм та валим дерева

На довідки, папки, газети й журнали.

Рубаєм, пиляєм та валим дерева,

І дозволу звісно у них не питаєм...

Тож будемо далі пиляти й рубати,

Допоки усім не забракне повітря.

Не звикли навколишній світ шанувати,

Не в силі ми дати йому довголіття.

(Н. Савко)

- Які біди може спричинити знищення дерев на Землі? Чому папір засмучений? Чи можна було б зменшити кількість використання паперу? Що для цього треба було зробити? Що було б, якби в нашому житті насправді зник увесь папір? Які б дії стали неможливими? Подумайте, чи може в нашому світі

все бути зроблено з паперу? Чи можуть бути паперові будинки? Чому? А чому в нашому світі не роблять одяг з паперу? Меблі? А транспорт? Будинки у нас будують з каменю, меблі роблять із дерева, одяг шують з тканини, а транспорт роблять з металу. Тому що ці матеріали міцні, надійні. А чи міцний папір, ми зараз з вами перевіримо. Ми проведемо кілька дослідів з папером.

Дослід 1: Папір мнеться.

Вихователь пропонує дітям зім'яти папір. Наголошує, що папір вміє співати (при терті - папір видає звук). Діти пробують розгладити зім'ятий папір. Чи став він знову гладкою, як раніше? Зім'ятий папір не розгладжується. Папір мнеться, і чим тонше папір, тим легше його зім'яти (зім'яти різні види паперу, визначити, які мнуться легше). Потім пропонує зім'яти дерев'яний кубик. Чи легко це зробити? І кубик і папір зроблений з дерева, але переробили ці предмети по різному.

Перегляд мультика «Фіксики» (технологія виготовлення паперу) з подальшим його обговоренням.

Дослід 2: Папір рветься.

Вихователь дає дітям два види паперу: картон, паперову серветку. Пропонує відірвати шматочок. Весь папір порвався? Який папір порвався легше, а який важче. Вихователь каже дітям, щоб вони ножицями спробували відрізати папір. Який папір ріжеться легше?

Дослід 3: Папір намокає у воді.

Для цього досвіду вихователь бере паперові серветки та альбомний аркуш паперу. Кладуть два види паперу в ємкість з водою. Серветки тут же розмокнуть, будуть рватися в руках дітей. Картон намокне, але не порветься. Папір боїться води. Всі паперові предмети псуються від зустрічі з водою - папір матеріал не міцний. Далі слід вихователь занурює клаптик паперу у кольорову воду, звертає увагу дітей, що папір фарбується.

Дослід 4: Папір гнеться.

Вихователь пропонує позгинати серветки, картон, газету. Чим товще папір, тим складніше згинати. Розказує дітям, що будь який аркуш паперу не можливо зігнути навпіл більше семи разів. Дякуючи цьому з паперу можна робити різні вироби, деякі дизайнери навіть розробляють низку одягу з старих газет (показує фото).

Дослід 5: Папір горить.

Вихователь наголошує, що є ще один досвід. Папір легко загорається і горить. Цей досвід дуже небезпечний, чому? За яким номером потрібно дзвонити, якщо трапиться пожежа? Чим можна загасити? Що залишиться від паперу, якщо її підпалити? Попіл. Підпалювати папір не можна. Папір дуже добре горить і швидко згорає.

Дослід 6: Чи прозорий папір?

Вихователь пропонує подивитися скрізь різні види паперу. Папір непрозорий, чим товще папір, тим менше світла вона пропускає.

Дослід 7: Папір легкий.

Вихователь каже, що папір вміє літати. Кладе на стіл обгортки від цукерок, смужки газети і пропонує спочатку повіяти віялом, а потім подмухати, щоб вийшов вітерець. Папір дуже легкий, тому коли дме вітер він розлітається. Потім кладе зошит і пропонує знов подмухати. Чому зошит не полетів? Значить, вага паперу залежить від його кількості.

Сінквейн

Вихователь: Отже, папір легкий, не прозорий, горить, гнеться, намокає у воді, рветься, мнеться. Давайте складемо сінквейн (вірш з п'яти рядків) про папір. Беремо наше основне слово «Папір». Папір який? (Гладкий, білий, м'який, та ін.). Виберемо дві ознаки: гладкий, білий. З папером що можна зробити? (Мнеться, гнеться, ріжеться, рветься, мокне, горить, та ін.). Виберемо три дії: гнеться, мокне, рветься. Для чого потрібний папір? (варіанти дітей). І останній рядок нашого вірша повинна складатися з слова, яке повторює сенс першого. Папір корисний для людини? Значить останнє слово «користь». Прочитаємо наш вірш повністю:

Папір
Гладкий, білий
Гнеться, мокне, рветься
Потрібний дітям для малювання
Користь.

Вихователь: У паперу є дуже багато професій. Перевертайте по черзі картки, та поясніть, для чого використовують папір.

(Наприкінці цієї роботи діти побачать, що «ліс зник», його «використали» для виготовлення паперу, яким користуємось кожен день).

Вихователь: Давайте збережемо цей ліс, та використавши повторно газети та журнали виробимо дерева – оригамі, та насадимо наш маленький ліс знов. Оригамі – це давнє мистецтво виготовлення паперових фігурок шляхом складання листа паперу без застосування ножиць і клею, його вигадали у Китаї, зразу після винайдення паперу.

(Вихователь дає дітям змогу обрати самостійно розмір заготовки для оригамі. Показує як складається «дерево»).

- Уявіть на мить, що ви стали деревцем. З яким проханням ви звернулися б до людей?

(Діти висловлюють свої побажання, прохання.)

Вихователь: Дерева очищують повітря та є прихистком для багатьох тварин. Щоб зберегти наших зелених друзів, дуже важливо використовувати навіть крихітний клаптик паперу. Від 60 до 100 кілограмів макулатури - можуть зберегти одне дерево! А зібравши і здавши макулатуру можна не лише врятувати від вирубки частина лісу, а й зменшити площу сміттєзвалища, а також отримати хоч і не багато, грошей. Дуже легко зрубати дерево та зробити з нього папір, а ось щоб виросло нове дерево, потрібно аж 60 років. Так давайте «посадимо» наші дерева у лісі.

(Вихователь передає по колу газету на якій фарбою намальовано дерево та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Вода – наше спільне багатство»

Тема: У краплині води відбивається Всесвіт.

Вікова група: старша.

Мета: Поглиблювати уявлення дітей про одну з найважливіших речовин у природі – воду. Закріплювати знання про те, де є вода, та про її користь. Формувати вміння емоційно реагувати на природні об'єкти. Формувати екологічну компетентність, розуміння та значення води для всього живого на Землі. Навчати дітей навичками проведення лабораторних дослідів: вміння працювати з посудом, бути охайними. Ознайомлювати дітей з властивостями води: без кольору, прозора, без запаху, без смаку. Розвивати спостережливість. Прищеплювати дбайливе ставлення до води. Виховувати бажання берегти водні ресурси нашої країни. Розвивати у дітей увагу, пам'ять, логічне мислення, мовлення.

Очікувані результати заняття:

Після заняття діти зможуть:

- називати різні форми існування води на Землі;
- пояснювати, чому треба бережливо ставитися до води, особливо прісної, та які дії цьому сприяють;
- виконувати дії для економного споживання води.

Обладнання та матеріали: Глобус, матеріал для дослідів, паперові крапельки для самодослідження, кольорові олівці, іграшковий Капітошка.

Хід заняття

Вихователь: Доброго ранку, дітки! Послухайте дуже цікаву загадку.

Мис вона та усіх напуває,
Снігом, дощем з неба спадає,
Змерзне і кригою стане вона,
А як нагріється (от дивина),
Може хмаринкою в небо злетіти,
Як же вона називається, діти?
(Вода)

- Ви такі молодці! Звичайно це вода. Ой, а подивіться хто прийшов до нас сьогодні у групу привітатися. Це ж Капітошка, давайте теж привітаємо його. А ви знаєте, нещодавно він розказав мені одну дуже цікаву історію.

Стартовий текст.

Одного ранку він з веселими хмаринками пролітав повз величезний ліс де жила маленька Білочка, і крізь віконечко її хатки побачив, що батьки метушились по хатинці в пошуках води, адже всім треба було почистити зуби, поснідати і вимити грибочки. Він одразу здогадався, що з річкою щось не так і

злітав подивитися. Виявляється, люди забруднили річку і вона висохла. Звісно, Капітошка зрозумів, як звірям погано без води. Але на радість Білочки, виявилось, що у них все таки залишилася одна невелика бочка. Дуже обережно воду поділили так, щоб вистачило всім білочкам. Дивлячись, як мама – Білка економно доливає воду до грибного супчику, Білочка пригадала, що раніше, поки у річці була вода, вона завжди забувала закрутити кран, або відкручувала на всю потужність, щоб веселі крапельки розліталися навкруги, бо це було весело.

- Як ви вважаєте, як Білочка зрозуміла важливість води для життя? Для чого вода потрібна кожному в лісі? Для чого потрібна вода в житті людини? Як раніше Білочка ставилася до води? Як ви вважаєте, чи зміниться ставлення Білочки після забруднення річки? Уявіть, що Капітошка подарував машину часу, як би ви врятували річку?

- А зараз я вам пропоную відповісти на декілька запитань. Ви повинні ось так розфарбувати:

- Якщо ви робите це завжди, то зеленим;
- Якщо інколи, то жовтим;
- Якщо ніколи, то залишаєте білим.

- Я буду читати запитання, а ви будьте уважні.

Вступне самодослідження.

1. Я відкриваю кран так, щоб вода біжить тоненькою цівкою.
2. Я закручую кран з водою, коли вода мені не потрібна.
3. Я вважаю, що воду треба берегти для всього живого на планеті.

- Дякую за ваші відповіді!

Вихователь: Погляньте який подарунок нам приніс Капітошка! Хто знає що це? Так, глобус. Як ви гадаєте яким кольором на глобусі позначено воду? А якого кольору більше? Чи може бути так, що навкруги вода, а пити нічого? Так, бо більша частина земної води це солоні моря і океани. У солоній воді живуть риби й тварини, ростуть водорості, однак люди не можуть її пити, готувати на ній їжу, чи використовувати в господарстві. Нам для життя потрібна прісна вода. А її на планеті значно менше. Тому, що потрібно робити? (Берегти воду).

- Вода справжня чарівниця, тому що вона таїть у собі багато невідомого. Я запрошую вас до нашої лабораторії, пропоную ближче познайомитися з водою. Будьте охайними.

Дослід 1: Вода не має кольору.

Вихователь звертає увагу на те, що вода не має кольору. Потім пропонує пофарбувати воду и упевнитися в тому, що вода фарбується та розчиняє фарбу.

Дослід 2: Вода не має форми.

Вихователь звертає увагу на те, що вода не має форми. Потім пропонує налити воду у різні ємкості та упевнитися, що вода набуває форми тієї ємкості, у який її наливають.

Дослід 3: Вода не має смаку.

Вихователь пропонує спробувати воду на смак. Питає про смак води.

Дослід 4 : Вода не має запаху.

Вихователь пропонує понюхати воду. Питає чим пахне вода.

Гра «Добрий дощик»

- Давайте станемо у коло. Сьогодні ми – «Добрі дощові краплинки». У середині – «Мама Хмара». Їй дамо чашечку з «чарівною» водою доброти. Ввімкнеться весела музика, і всі «краплинки» повинні танцювати, кружляючи навколо «Мами Хмари». Коли мелодія закінчиться, всі краплинки завмруть, а «Мама Хмара» збризне водою з чашечки по черзі на кожного в колі та запитає «краплинок», кому вони допомогли.

(Кожна має відповісти, наприклад: «Я побачила квіточку, зачехлу від спеки, та й напоїла її». «А я помітила на дорозі брудну машину й помила її». «Я розвеселила дітей». «Я допомогла помити посуд». «Я вмила брудного хлопчика». «Я полила дерево, яке діти посадили біля садочку». «А я дала зайчику водички»).

Вихователь: Подивіться на екран. Які ми можемо зробити висновки? (вода не має кольору, форми, смаку та запаху).

- А що було б якби не стало води?

(варіанти відповідей дітей)

Якби на всьому світі не стало вмиль води

І висохли б всі річки, озера і ставки

Тоді б не падав білий сніг, не капав дощ

Ніхто з гори на санчатах кататися б не зміг

Якби на всьому світі не стало вмиль води

Пожовкли б городи, загинули б сади.

В морях, в океані загинули б кити

Щоб чиста та цілюща вода була завжди

Ми її повинні берегти.

Психогімнастика «Я –дощ!»

Я — дощ. Я випливаю з великої хмари і лечу на землю. Я Маленька прозора краплинка дощу. Мені приємно кружляти в повітрі Серед інших краплин дощу. Я — дощ. Я спускаюся на землю і кричу їй: «Здрастуй!» Мене відхоплює легкий вітерець і я співаю йому: «Здра-а-сту-у-у-й!» Я вмиваю гарненьку квіточку, торкаючись її губами, руками, усім своїм тілом. Я обливаю

її і стаю зовсім маленькою краплинкою. Я спускаюся в обійми теплої землі, і вона з полегшенням зітхає.

- Давайте, разом з Капітошкою згадаємо Білочку. До аварії вона не задумувалася, над тим, що навіть якщо вода крапає з крана по краплинці, за місяць її витікає аж 400 літрів! Це дуже-дуже багато! Уявіть, в нашому місті, усі люди не будуть закручувати добре кран, за місяць збереться цілісіньке озеро! Тому в народі кажуть: «Закривай міцніше кран, щоб не витік океан!»

Капітошка: Вчора я не знав, тепер я буду берегти воду!

(Вихователь передає по колу Капітошку та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

(Пропонує дітям намалювати Капітошку, який навчився берегти прісну воду, якої залишилося дуже мало).

Тема «Подарунок»

Підтема «Подарунки від природи»

Тема: До подарунків природи торкаюся серцем.

Вікова група: старша.

Мета: Розвивати у дітей звички і моделі сталої поведінки. Наблизити дітей до світу об'єктів природи, поміж яких вони перебувають щодня. Вчити описувати доступні для себе шляхи взаємодії з природою і людьми через подарунок. Виховувати бережне ставлення до природних ресурсів.

Очікувані результати:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, що таке подарунок від природи, чому слід розумно користуватись дарами природи;
- розповідати, як можна берегти подарунки природи;
- виготовляти невеличкі подарунки з природних матеріалів.

Обладнання та матеріали: природні матеріали для образотворчої діяльності.

Хід заняття

Вихователь:

Я всміхаюсь сонечку:

— Здрастуй, золоте! —

Я всміхаюсь квітоньці —

Хай вона цвіте!

Я всміхаюсь дощику:

— Лийся, мов з відра!

Друзям усміхаюся —

Зичу їм добра!

(Ранкове вітання, автор - Марія Познанська)

- Усе що у нас є, подарувала нам природа, але ми звикли цього не помічати. Беручи у природи матеріали для виготовлення меблів, їжі, одягу, що віддаємо взамін? Чи можуть закінчитися подарунки у природи? Поясніть свою думку.

Вихователь: Природа дуже щедра до нас, людей, даруючи нам свої плоди, лікує та годує. Як ви гадаєте, які це саме плоди?

Гра «Що потім?»

- Я буду показувати і називати різні предмети, а ви здогадайтеся, що з ними станеться в подальшому:

- яблуко - спечуть пиріг з яблуками;
- полуниця - зварять варення;

- огірок - зроблять салат;
- помідор - закатають в банку;
- капуста - засолять;
- виноград - висушать для родзинок;
- апельсин - відіжмуть сік;
- кавун - з'їдять;
- смородина - зроблять желе;
- лікарські рослини – зроблять ліки.

Творче завдання «Розмова квітів»

- Поділіться на пари. Один з вас – квітка, що росте на луках або у лісі; інша – її зірвана подруга, яка стоїть у вазі. Вигадайте невеличку сценку-діалог між своїми квітами про те, кому з них як живеться.

- Уявіть, що ви можете розуміти мову природи (птахів, рослин, тварин, комах, сонечка, хмар і т. д.). Що вони вам скажуть? Про що ви тоді їх розпитаєте?

Вихователь:

Поглянь, які із жолудів
 Виходять чоловічки –
 В них круглі шапочки руді
 І загорілі щічки...
 На підвіконня влізуть вмить,
 Де хвора дівчинка лежить,
 Зігнуть пружинки-ніжки
 І пострибають в ліжко.
 Дівча їх всіх порозставля
 І запита:
 – Ви звідкіля?
 – А нас дістав на дубі
 Хлопчисько білочубий.
 Нам ручки-ніжки поробив
 І на віконце підсадив.
 Такий химерний чоловік –
 Нас залишив, а сам утік!
 (Т. Коломієць)

- Чим цінний подарунок із природного матеріалу? Кому їх можна подарувати? Чи приємно отримувати подарунок, зроблений власноруч? Давайте виготовимо подарунки із дарунків природи.

Гра «Наслідки подій»

- Зараз я запропоную вам певні події. Потрібно вказати можливі наслідки.

- Діти саджають дерева.
- Взимку діти підгодовують тварин.
- Діти зробили годівницю.
- Люди вирубали дерева в лісі.
- Хлопці зруйнували гніздо пташки.
- Заводи і фабрики випускають брудний дим.
- Люди забруднюють ріки, озера, моря, океани.

Проблемні ситуації

• Хлопчик побачив зламану гілочку, що йому робити? Навіщо допомагати рослинам?

• Ви дуже поспішаєте з мамою у магазин за цукерками і раптом бачите, як пташеня випало з гнізда. Що ви будете робити? Чому?

• Одного сонячного дня, ви з батьками пішли до лісу, смачненько поїли, пограли і почали збиратися до дому. По дорозі так хочеться пострибати по лісовій стежці, порозглядати комашок, але треба нести сміття. Як би ви вчинили?

Гра «Як зберегти природу?»

(Всі встають у коло).

• Якщо ти не збираєш великих букетів, сплесни у долоні над головою.

• Якщо ти милуєшся красою природою рідного краю – торкнися кінчиком язичка свого носа.

• Якщо ти доглядаєш за кімнатними рослинами – то лівою рукою через голову потримай себе за мочку правого вуха.

• Якщо ти ніколи не залишаєш сміття у лісі, на березі річки – тупни ногою.

• Якщо ти хочеш більше знати про природу навколо тебе, то підними руку.

• Якщо ти хочеш подякувати природу за її подарунки - простягни руку вперед.

• Якщо ти переконаний, що треба кожній людині піклуватися про природу, все живе – простягни руки своїм сусідам, візьми їх за руки.

- Давайте ось так, як ви дружно взялися за руки, так ми будемо єдині у прагненні зберегти нашу природу і її дари.

Психогимнастика «Перетворення»

- Діти, скажіть, будь ласка, чим були раніше все ягоди, овочі, фрукти? (Насінням.)

- Уявіть, що ви - насіннячко, яке посадили в теплу землю. Воно ще зовсім маленьке, слабке, крихке. Але ось чийсь добрі руки принесли воду, полили насіннячко і воно починає проростати. Пригріло ласкаве сонце, і рослина стало рости все вище і вище, піднімаючи свої листочки до світла.

(Діти під спокійну музику, склавши долоні перед собою, піднімаються вгору, імітуючи виростання паростка з насінини.)

Вихователь:

Любий друже! Я благаю -

Природу вмій любити,

Не смій ніколи і нізащо

Їй шкоду спричинити!

Даремно квіточку не рви,

Пташині спокій дай,

Усе, що є навколо тебе,

Люби й оберігай!

(П. Сиченко)

- Ми усі користуємося дарами природи. Але вона теж потребує наших дарів – допомоги і захисту. Ми повинні берегти її і примножувати.

(Вихователь передає по колу подарунок з природного матеріалу та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Слово в подарунок»

Тема: Чарівні слова відкривають серця.

Вікова група: старша.

Мета: Розвивати у дітей початкові уявлення про поведінку та дії, що орієнтовані на сталий розвиток. Формувати вміння правильно користуватися етикетними нормами, доречно використовувати їх в різних життєвих ситуаціях. Спонукає говорити один одному ласкаві та ніжні слова, відрізняти компліменти від лестощів. Виховувати ввічливість, бачити гарні риси та відчувати душевний стан інших людей, бажання робити добро.

Очікувані результати:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, що таке добрі слова та чому вони важливі;
- називати та доречно вживати приємні, добрі слова у розмові з однолітками та дорослими;
- співвідносити з добрими словами жести;
- вживати різні формули вітання в залежності від ситуації;

Обладнання та матеріали: коректурні таблиці, ілюстрації героїв казок, сюжетні картинки, «чарівні» окуляри.

Хід заняття

Вихователь:

Добре слово, ніби зайчик сонячний.

Зігриває душу й веселить.

Добре слово всім почути хочеться,

А від злого серденько болить.

Ці слова яскраві, ніби квіточки,

Ніби то метелики легкі,

Будемо слова казати ввічливі,

Ніжні і приємні, ось такі!

- Які добрі слова ви знаєте? Чи можна дарувати слова? Чому? Чи можна вважати таким само подарунком, як і якусь річ? Як треба промовляти слова, щоб вони стали подарунком?

- Словами-подарунками насамперед вважаються привітання, поздоровлення, такі слова мають не меншу силу за речові подарунки. Під час промовляння таких слів треба бути щирим, ніжним, урочисто, звертатися по імені до того, кого вітаєш. Радість від привітання посилюється, якщо вираз очей, посмішка, жести підтверджують те, про що говорять слова.

Проблемна ситуація «Я вітаю»

Як би ви привітали:

- Друга якого давно не бачили;
- Маму зі святом;
- Тата з приходом з роботи;
- Дитину в дитячому садку з Днем народження, з якою посварилися;
- Бабусю з Новим роком;
- Хвору подругу.

Вихователь: Вибрати слово, то велике вміння. Треба пам'ятати, що слово – то є велика зброя, якою можна людину вбити, а можна й звеличити. Адже слова мають велику силу, а особливо чарівні слова. Усім, кому вони адресовані, стає приємно.

Гра «Добрий пень»

(Пеньок-стілець ставлять посередині).

Діти промовляють:

- Хто між нами красивіший?

Хто між нам щасливіший?

Швидко нам відповідай .

На чарівний пень сідай!

- Кажучи комплімент, потрібно бути чесним та відвертим, наші слова не повинні містити лестощів.

(Діти говорять тому, хто сидить на пеньку, компліменти про його якості, вчинки, зовнішній вигляд. Наприклад, у тебе сьогодні гарна зачіска. Я радий, що ти... Мені подобається, що ти... Приємно, коли ...).

Гра «Чарівні окуляри»

- Крізь ці чарівні окуляри можна побачити, роздивитися чесноти кожної людини. Приміряйте ці окуляри, погляньте крізь них на своїх друзів і спробуйте побачити у них якомога більше гарного і скажіть їм про це. А тепер спробуйте знайти щось позитивне в цих героях і сказати їм комплімент.

(Демонструються зображення Баби Яги, Карабаса, вовка ...)

Робота з авторськими коректурними таблицями

Вправа «Вкажи адресу»

- Квартири з емоціями які викликають чарівні слова?
- Квартири з емоціями які викликають погані слова?

Вправа «Подумай і відповідай»

- Які слова доречно подарувати у випадку:

- День народження;
- Новий рік;
- Друг захворів;

- Свято весни;
- Подруга отримала нагороду;

Вправа «Лестоці та компліменти»

(Вихователь називає описує відповідну картинку і просить дітей знайти її та вигадати спочатку лестоці, а потім компліменти, для зображеного персонажу)

- Які емоції ви відчували коли казали лестоці? А коли компліменти? А що відчували мешканці нашого будинку? Чому? А що відчуваєте ви коли чуєте в свою адресу приємні слова? А коли погані? Чим лестоці відрізняються від компліменту?

Гра «Велике хотіння»

- Коли ми кажемо чарівні, треба думати про того, для кого ти це робиш, щоб йому було краще, а не собі. Не слід забувати, роблячи добро іншим, собі – не нашкодь! Тоді це буде добра справа. А тепер спробуємо і ми, зробити хороше і не нашкодити, я почну..

- Я хочу, щоб у мене було багато..
- Я хочу, щоб мені подарували...
- Я хочу змогти...

(Коли всі сказали своє «хочу», переходять на те, що можна зробити для інших)

- Я хочу щоб у ... було..
- Я хочу подарувати ...
- Я хочу, щоб у моїх друзів було...
- Я хочу, щоб у батьків ...

Вихователь: З добрим ранком всіх вітаю,

Як іду із хати.

І кажу всім: «На добраніч!»

Як лягаю спати.

І «Спасибі!», й «Дуже прошу!»

«Вдячна вам!», «Будь ласка!»

Словом радість вам приношу -

Світ стає як казка!

«Всім привіт!», «Іди здорова!»

«Дякую красенько!»

Ось така чарівна мова,

Радує серденько!

- Від кого і чого залежить настрої людини? Чи можна подарувати радість самим тільки словом? Яким має бути таке слово? Які добрі слова ви говорите кожен день? Як ви вітаєте рідних зі святами? Чому? Які це свята? Які вітання?

Психогімнастика «Дружба починається з посмішки»

- Давайте подаруємо один одному посмішку. Зробимо з долоньок човники и уявімо, що там подарунок. Не звичайний, це пухнастий кролик. Який він? Давайте привітаємо один одного з святом. Яке сьогодні свято? Давайте придумаємо своє свято (варіанти дітей). Нехай буде День вітальних слів. Подаруйте свого пухнастика сусідові. А щоб кожному стало ще приємніше, скажімо ласкаві слова привітання.

Вихователь:

Можна словом втримати,

Можна відпустити...

Можна ним нагримати,

Можна прихистити...

Словом можна ранити,

Можна ним зцілити...

Можна з ним розтанути

І навіки жити...

Слів є так багато,

Як гілок в гаю.

То ж даруйте свято

І скажіть - "Люблю"...

(О. Савчук)

- Ми не можемо зробити всіх людей щасливими , але можемо подарувати їм часточку доброти, щирості та любові.

(Вихователь передає по колу іграшкове сонечко та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

Підтема «Дарувати радість»

Тема: Дарую усім радість.

Вікова група: старша.

Мета: Розвивати у дітей звички і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку. Спонукаати дітей вітати інших подарунками та добрими діями. Пояснювати, як можна дарувати радість іншій людині. Виховувати дбайливе ставлення один до одного. Сприяти усвідомленню своїх емоцій, зокрема емоції радості, формувати вміння розуміти емоції інших людей. вчити дітей передавати потрібний емоційний стан, використовуючи різні виразні засоби.

Очікувані результати заняття:

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, як можна подарувати радість іншій людині;
- вітати інших подарунками та добрими діями;
- виготовляти невеличкі подарунки самостійно.

Обладнання та матеріали: іграшковий мікрофон.

Хід заняття

Вихователь:

Частіше всіх навколо обнімайте

Руками, думкою і поглядом палким,

Хорошим, теплим словом пригортайте

І посилайте посмішку усім.

Тоді на серці завжди буде свято

І настрої буде гарний — просто клас!

Бо ж роздасте ви всім добра багато,

А більше ще повернеться до вас.

То ж щирість світлу людям посилайте,

Даруйте радість, світлі почуття,

Про чистоту душі своєї дбайте.

І буде гарним ваше все життя.

(Красоткіна Н)

- Ми з вами вже давно знайомі і добре знаємо один одного. Приємно, коли тебе називають по імені. Значить, тебе цінують, поважають, люблять. У мене в руках серце. У серці людини укладені тепло, любов, дружба, радість. Я пропоную його вам, щоб ми дізналися про один одного ще багато хорошого. Потрібно, передаючи це сердечко, назвати свого друга ласкавим ім'ям і сказати комплімент. І звичайно ми не забудемо похвалити один одного за добре слово!

- Ось які ми чудові! А що ви відчували, кажучи одному компліменти і приймаючи їх?

(Дочекатися відповіді, «радість»)

- А зараз я стану журналістом і задам вам такі питання: Що таке радість? Яка на вигляд радість? Якого вона кольору? Чи можна радіти подарунку? Приємна послуга – це подарунок? Чи обов'язково подарунок можна потримати в руках? А радість? Чи приємно радувати інших? Чи радуєте ви батьків? Як? Що вони відчують? А ви? Чи робите їм подарунки? Чи радісно вам, коли ви робите приємно іншим? А коли роблять приємно вам? Чому?

Гра «У кожної людини свої причини радіти»

- Закінчить речення:

- Моя мама радіє коли ...
- Тато радіє якщо ...
- Бабуся радіє коли....
- Вихователька радіє коли ...
- Я радію, якщо ...

Гра «Добрі і погані послуги»

- Якщо названа послуга порадує батьків чи друзів, плескайте в долоні, якщо засмутить – тупайте ніжками.

- Допомогати мамі мити посуд.
- Робити комусь зле, якщо він цього не бачить.
- Не вмиватися.
- Берегти рідну природу та охороняти її.
- Шанувати працю інших людей.
- Галасувати, коли хтось відпочиває.
- Бути вихованою, стриманою дитиною.
- Обманювати, хвалитися.
- Насміхатися з чужого горя.
- Не слухати батьків.
- Допомогати друзям у біді.
- Ділитися тим, що є в тебе.
- Ображати інших.
- Захищати слабкого.
- Любити своїх батьків.
- Ображати тварин.
- Сваритися.

Гра «Мої емоції»

- Наведіть приклад чийогось вчинку, коли ви відчували страх (покажіть емоцію).
- Наведіть приклад чийогось вчинку, коли ви відчували здивування (покажіть емоцію).
- Наведіть приклад чийогось вчинку, коли ви відчували радість (покажіть емоцію).
- Наведіть приклад чийогось вчинку, коли ви відчували смуток (покажіть емоцію).

Вихователь: У нашого Добрика сьогодні День народження, але він захворів, і ми повинні придумати як його порадувати.

- Чи обов'язково дарувати подарунок? Чи буде йому приємно якщо ми просто завітаємо у гості та принесемо лікувальні трави у чай? А якщо пожаліємо його? Що зараз для нього найкращий подарунок? Давайте згадаємо правила поведінки у гостях.

(Діти задують правила поведінки у гостях і ідуть провідати ляльку).

Гра «Хто нам дарує радість»

- Зараз я дам вам різні предмети: (морську мушлю, красивий камінець, гілку дерева, квітку, книжку, іграшку тощо). Кожен повинен «поговорити» зі своїм предметом, а потім розповісти, як його предмет може зробити людей радісними.

(Мушля може подарувати людям казку про море, квітка – додати гарного настрою, книжка – розповісти добру казку та ін).

- Давайте теж зробимо разом предмет, який подарує радість вашим близьким.

Психогімнастика «Струмочок радості»

- Подумки уявіть собі, що всередині у кожного з вас оселився добрий, веселий струмок. Водичка в струмочку - чиста, прозора, тепла. Струмочок зовсім маленький і дуже пустотливий. Він не може довго всидіти на одному місці. Давайте з ним пограємо і подумки уявімо собі, як чиста, прозора, тепла водичка через ваші ручки переливається від одного до іншого по колу. Так ми подумки передаємо один одному радість.

Вихователь: Радість - це коли радіють всі. Навіть якщо немає приводу, ми можемо подарувати людині радість: словом, вчинком або подарунком. Зробивши радісно іншому, ми робимо радісно і собі, адже нема кращого почуття, ніж коли ми змушуємо людину щиро посміхнутися.

(Вихователь передає по колу подарунок та просить доповнити фразу «Вчора я не знав, тепер я буду...»).

КОРЕКТУРНІ ТАБЛИЦІ З ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

(для формування екологічно-, економічно- й соціально-орієнтованої поведінки дітей дошкільного віку)

Тікмета: «Привітання»

ЗУСТРІЧ

ПОСМІШКА

РУКОСТІСКАННЯ

ПОКУПЕЦЬ

ОБІЙМИ

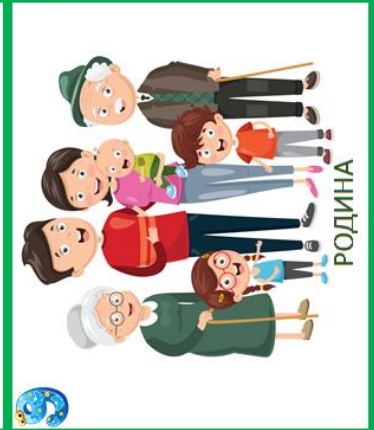
ІНШІ КРАЇНИ

РАНОК

ОДНОЛІТКИ

РОДИНА

МАХАТИ РУКОЮ

ПРОДАВЕЦЬ

НІЧ

Тітмема: «Мої іграшки»

РЕМОНТ ІГРАШОК

БАТАРЕЙКИ

НОВА ІГРАШКА

ОБМІН ІГРАШКАМИ

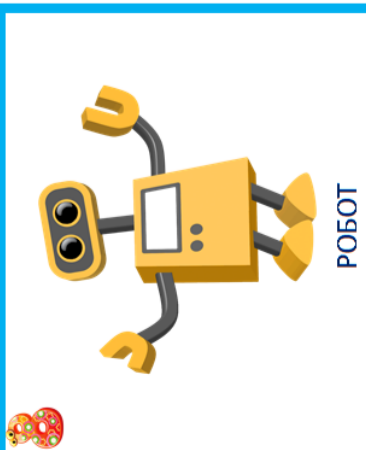
ГРА

ЗЛАМАНА ІГРАШКА

НАОДІНЦІ

РОБОТ

НАБРИДЛО

РАЗОМ

СОРТУВАННЯ СМІТТЯ

ВІРТУАЛЬНА ГРА

Тігтема: «Подарунки від природи»

ПРИРОДНІ МАТЕРІАЛИ

ФРУКТИ

ДОГЛЯД ЗА РОСЛИНАМИ

СОНЦЕ

ПРЕДМЕТИ ПОБУТУ

ЗДОРОВ'Я

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

ОВОЧІ

ДОГЛЯД ЗА ТВАРИНАМИ

ВОДА

ВРОЖАЙ

САМОРОБКА В ПОДАРУНОК

Додаток Г

Тематика та методичні орієнтири занять у «Клубі дельфінів»

Організаційно-педагогічне забезпечення клубу	Тематика	Передбачені продукти роботи, зроблені дітьми
Творчо-прикладна діяльність	«Живемо у світі дружно»	Створення Карти друзів
Полілог	«Усі проблеми можна вирішити»	Оформлення книжки-саморобки «Не проблема»
Творча виставка членів клубу «Подивіться, це Я»	«Творчість та креативність як активність»	Розподіл творчих завдань на сезони
Комунікативний тренінг	«Комунікація або як налагодити контакт»	Тиждень комунікацій
Заняття-прогноз	«Співпраця – кроки досягнення»	Створення індивідуальних щоденників співпраці

ХРЕСТОМАТІЯ З ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

(для формування екологічно-, економічно-
й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку)

УДК 373.2.015.31(07)

X 91

Рекомендовано до друку вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 6 від 23.01.2020 року)

Рецензенти:

- Курінна С.М.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
- Стягунова О.О.** – кандидат педагогічних наук, завідувач відділом дошкільної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доцент кафедри психології та розвитку особистості;
- Корнєєва О.Л.** – кандидат педагогічних наук, спеціаліст вищої категорії, завідувач Костянтинівського закладу дошкільної освіти №31 «Мир» Костянтинівської міської ради.

X 91 **Хрестоматія з освіти для сталого розвитку** (для формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку): навчально-практичний посібник для закладів дошкільної освіти / укладачі к.п.н. Сабіна Айдинівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнєва. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 185 с.

Навчально-практичний посібник присвячений проблемі формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дошкільників у контексті освіти для сталого розвитку. Представлено вірші, казки, оповідання, ігри, загадки, прислів'я та приказки, прикмети, проблемні ситуації, руханки, психогімнастика та цікавинки для кожної з підтем трьох складників освіти для сталого розвитку.

Адресується педагогам закладів дошкільної освіти, студентам вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта», батькам дітей дошкільного віку.

УДК 373.2.015.31(07)

© Іванчук С.А., Кочнєва С.С.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМА «СПІЛКУВАННЯ»	5
ПІДТЕМА «ПРИВІТАННЯ».....	5
ПІДТЕМА «ДОПОМОГА І ПІДТРИМКА»	21
ПІДТЕМА «ПОДЯКА».....	38
ТЕМА «РЕСУРСИ»	51
ПІДТЕМА «МОЇ ІГРАШКИ»	51
ПІДТЕМА «ПАПІР НАШЕ СПІЛЬНЕ БАГАТСТВО»	67
ПІДТЕМА «ВОДА – НАШЕ СПІЛЬНЕ БАГАТСТВО»	87
ТЕМА «ПОДАРУНОК»	122
ПІДТЕМА «ПОДАРУНКИ ВІД ПРИРОДИ».....	122
ПІДТЕМА «СЛОВО В ПОДАРУНОК»	155
ПІДТЕМА «ДАРУВАТИ РАДІСТЬ»	167

Додаток Е

